

TEFSİR

DKAB VE İHL MESLEK DERSLERİ ÖĞRETMENLİĞİ

I. KUR'ÂN'IN İNDİRİLİŞİ VE YAZIYA GEÇİRİLİŞİ

A. VAHİY VE KUR'ÂN'IN İNDİRİLİŞ SÜRECİ

1. Vahiy

- “Allah’ın insanlara ulaştırılmasını istediği mesajlarını peygamberlerine, alışılmışın dışında bir yolla bildirmesidir”
- Vahyin başlangıcı uykuda **rüya-yı sâdika** ile doğru rüya görmekle olmuştur.
- İlk vahiy, (Alak (96), 1-5) ilk beş ayetidir.
- Vahyin bir müddet kesilmesinden (fetret devrinden) sonra,
- İlk defa **Müddessir sûresinin** baş tarafı nâzil oldu.
- Vahyin keyfiyeti, Allah ile Peygamberi arasında olan bir durumdur.

2. Vahyin Mahiyeti

- Allah, kelâmını Resûlullah’a indirir, ilka eder.
- Sünnetin vahiy kaynaklı olduğunu ilk kez **İmam-ı Şafii** dile getirmiştir. (Vahy-i Ğayr-i Metlûv)
- Sünnetin kısmen vahye, kısmen de Resûlullah’ın ictihâdına dayandığını söyleyenler olmuştur.
- Sünnetin vahye dayalı değil; teknik, tarihi, biyografik ve açıklama, tefsir etmek için dini yönünün olduğunu savunanlar vardır.

3. Vahyin Geliş Şekilleri

- ❖ Allah’ın peygamberinin kalbine doğrudan bırakması/yerleşmesi.
- ❖ Vahiy bir perde (nesne) arkasından bildirmesi.
- ❖ Hz. Mûsâ’ya ağaçtan nidâ etmesi gibi.
- ❖ Kur’ân, Cebrâil ile indirilmiştir. (Küllî iradeyle)
- ❖ İslam filozofları; faal akıl-yüksek muhayyile ile vahiy gerçekleşmiştir demişlerdir.
  - Hz. Peygamber’in uyurken gördüğü sâdik rüyalarla vahiy gelmiştir.
  - Cebrâil’in vahiy getirmesi.
  - Çıngırak sesine benzer bir sesle vahiy gelmesi.
  - Hz. Peygamber uyanık iken kalbine ilâhî vahyin ilkâ edilmesi...
  - Cebrâil’in bir rivayete göre insan suretine girerek vahiy getirmesi.

Resûlullah vahiy esnasında;

- Alnının terlemesi.
- Üzerine ağırlığın çökmesi.
- Horultuya veya arı uğultusuna benzer bir ses işitilmesi.
- Sırt üstü yatarak üzerinin örtülmesiyle
- Yüzünün kızarması.
- Uykusunun gelmesi.
- Vücudu kaskatı kesilip ağırlaşmasıyla
- Üzerine sekînet inmesiyle
- Gözlerini belli bir noktaya dikmesi gibi haller yaşamıştır.

4. Vahiyle ilham arasındaki farklar

- Peygamberler vahyin Allah katından olduğunu bilirler; ilhamın kaynağı belli değildir.
- Vahiy vasıtalı, ilham vasıtasızdır.
- Vahiy bitmiştir; ilham devam etmektedir.
- Vahiy bağlayıcıdır, ilham bağlayıcı değildir.
- Vahiy küllîdir, ilham cüzîdir.
- Vahiy birbirleriyle çelişmez; ilham çelişebilir.

5. Vahiy Kâtipleri

- Medîne döneminde 65 kişi kendisine vahiy kâtipliği yapmıştır.
- Mekke’de ilk vahiy kâtibi Abdullah b. Sa’d b. Ebî Sarh’tır.
- Medîne’de ise ilk vahiy kâtipliği yapan kişi Übeyy b. Ka’b’tır.
- Ondan sonra Zeyd b. Sâbit vahiy kâtipliği yapmıştır.

6. Vahyin Yazıldığı Malzemeler

- Hurma ağacı yaprağı, kabuğu ve yaprağın orta damarı
- İnce beyaz taş
- Kürek ve kaburga kemiği
- İşlenmemiş deri, ince deri (rakk)
- Çanak-çömlek parçası
- Parşömen parçası
- Tahta levha
- Bez parçası

7. Vahye Ait Bazı Terimler

- **El-Ardî:** Yeryüzünde inen olan vahiyler.
- **El-Firâşî:** Yatağında inen olan vahiyler.
- **El-Hadarî:** İkamet ederken inen vahiyler.
- **El-Leyfî:** Geceleyin inen vahiyler.
- **En-Nehârî:** Gündüzleyin inen vahiyler.
- **Es-Sayfî:** Yazın inen vahiyler.
- **Es-Seferî:** Seferde inen vahiyler.
- **Es-Semâî:** Semada inen vahiyler. (Bu, tartışılmıştır)
- **Eş-Şitâî:** Kışın inen vahiyler.

8. Vahyin Nuzûl Aşamaları

- **Levh-i Mahfûz'a İnmesi:** Kur'ân, Levh-i Mahfûz'a indiği bazı kaynaklarda yazılıdır. Bu, mutlak müteşâbih bir konudur.
- **Beytü'l-İzze'ye İnmesi:** Buraya Levh-i Mahfûz'dan toptan indirildiği söylenmiştir.
- **Hz. Peygamber'e İnmesi:** Kur'ân, 23 yılda parça parça indirilmiştir.
- Buna "**Tencîmu'l-Kur'ân**" denir.
- (Bu nuzûl aşamalarına ilişkin yapılan birçok bilgi ihtilafıdır)
- Kur'ân, Pazartesi günü inmeye başlamıştır.

9. Vahyin Hz. Peygamber'e Parça Parça İndirilmesi

- Kolaylık sağlanmıştır.
- Arapların Kur'ân'ı anlamaları ve uygulamaları kolaylaşmıştır.
- Kur'ân'a inanmayanların iç yüzleri açığa çıkmıştır.
- Sorulan soruların anında cevapları verilmiştir.
- Hz. Peygambere ve ashâbına moral ve güç kaynağı olmuştur.
- Problemlere taze çözümler getirmiştir.
- Hz. Peygamberin ("**İtab** ayetlerinde olduğu gibi) ve ashâbının hataları zamanında düzeltilmiştir.
- Bazı hükümlerin zamanı gelince değiştirilmesine imkân sağlanmıştır (nâsih-mensûh).
- Kur'ân'ın beşer kelâmı değil, ilâhî olduğunu göstermeye vesile olmuştur.
- Kur'ân, edebiyatçılara meydan okumuştur.
- Toptan indirilmiş olsaydı, önceden planlandığı şüphesini doğururdu...

B. KUR'ÂN'IN MUSHAFLAŞMA SÜRECİ

1. Kur'ân'ın Ezberlenmesi

- ❖ **Hz. Peygamber'in Ezberlemesi:** Önce ezberler, sonra tebliğ ederdi.
- ❖ **Sahâbenin Ezberlemesi:** Hz. Peygamber inen âyetleri önce erkeklerle; sonra da kadınlara okuyordu. 500 -700 kişi ezberliyordu.
- ❖ **Sahâbeyi Kur'ân'ı ezberlemeye sevk eden belli başlı sebepler:**
  - Güçlü bir hâfızaya sahip olmaları.
  - Namazda Kur'ân okumanın gerekliliği.
  - Kur'ân'ın emir ve yasaklarına uymanın gerekliliği.
  - Resûlullah'ın, Kur'ân'ı öğretmek için ilgilenmesi.
  - Kur'ân okuyanlara mükâfâtın büyük olması.

2. Kur'ân'ın Yazılması

- Hz. Peygamber ümmî idi.
- Başka dinlere ve felsefelere ait okumalar yapmamıştı.
- Ticaret için gittiği yerlerin dillerini konuşuyordu. Habeşçe ve farsça gibi...
- Hz. Muhammed, vahyin başlangıcında üst üste üç defa "**oku!**" diye emredilmiştir.
- Yani, **öğren, anla ve öğret** anlamındaydı bu emir...
- Resûlullah'a gönderilen gençlik yıllarında birçok mektup vardı...
- Bk. "**Hz. Muhammed'in Ticari Seyahatleri – Prof. Dr. Muhammed Hamidullah**"
- Mekke'de okul yoktu.
- Hz. Muhammed, yazı yazmayı öğrenmediği için bir alışkanlığı yoktu.
- Ayetleri yazıyı iyi bilen vahiy kâtiplerine yazdırtmıştır.
- Tâifliler İslâm'a girmek amacıyla Medîne'ye gelmişti.

- Ancak bunun için birtakım istekleri vardı.
- Hz. Peygamber onlardan bu isteklerini yazıp getirmelerini istedi.
- Heyet de kendi talep ve şartlarını yazıp Resûlullah'a sundu.
- Ancak öne sürdükleri şartlar arasında fâiz yasağının kaldırılması da vardı.
- İşte tam o cümle okunurken Resûlullah, “**elimi bu cümlelerin üzerine koyun**” dedi.
- **Elini oraya koyduklarında, fâiz âyetini okuyup bu cümleyi sildi**”.
- Bu, onun yazı sanatı ile ilgili bir alışkanlığının olmadığını gösterebilir.

Resulullah, okuma-yazma öğretmek için;

- ❖ Erkekler için **Abdullah b. Said b. el-Âs** ve **Ubâde b. Sâmit**'i,
- ❖ Kadınlar için de **Hafsa**'yı görevlendirmişti.

- Bedir'de okuma-yazma öğretilenleri karşılığında esirler serbest bırakılmıştı.
- (Bu uygulamayı İtab ayetiyle Allah onaylamadı)
- Resûlullah vahyin yazılmasına itina göstermiştir.
- Resûlullah'ın tashihinden geçen Kur'ân metni, yine onun emriyle çoğaltılıyordu.
- Müslümanlar çoğaltılan metinleri alıp özel nüshalar yazıyorlardı.
- Tashih gören asıl nüsha, Resûlullah'ın evinde muhâfaza ediliyordu.
- Kur'ân yazılmasına, risâletin 5. yılından önce başlamıştır.

3. Kur'ân'ın Toplanması (Cem')

Kur'ân'ın o dönemde bir cilt halinde toplanmayışının sebepleri:

- Vahiy devam ediyordu.
- Âyet nuzül tarihine göre sıralanmıyordu.
- Vahyin tamamlanmasıyla Hz. Peygamber'in vefatı arasındaki süre 9 gecedir.
- Kur'ân'ın bir cilt halinde toplanmasına zaman yoktu.
- Hz. Ömer, Hz. Ebû Bekir'i, Kur'ân'ın toplamasına ikna etmiştir.
- **Hz. Ali**, 6 ay boyunca peygamberimizin odasında bulunan nüshaları derlemiştir.
- Hz. Ali nüshası nüzul sırasına göre dir.
- Başka özel nüshalar da vardı.
- Elimizde bulunan nüsha Zeyd b. Sabit'in nüshasıdır.
- Toplanın ayetlerin sağlaması yapılması ve çek edilmesi için şahitlere sunulması 1 yıl sürmüştür.
- Bu iş için **Zeyd b. Sâbit**'in başkanlığında bir heyet kuruldu.
- Aslında bu işi **Abdullah b. Mes'ud** yapmak istiyordu...

Zeyd b. Sâbit'in bu işin başına geçirilmesinin nedenleri şunlardır:

- Zeyd, uzun süre vahiy kâtipliği yapan bir kişi idi.
- Resûlullah hayatta iken Kur'ân'ın tamamını toplamıştı.
- Zeyd, Kur'ân'ın tamamını ezberleyen ve onu en güzel şekilde okuyandı.
- Zeyd'in kırâati, Hz. Peygamber'in son arzada Cebrâil'e sunduğu kırâat idi.
- Zeyd, çok zeki bir kişiydi.
- Zeyd, bütün Müslümanların güvenini kazanmış olan biriydi.

Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Zeyd'e şu talimatı vermişti:

- Peygamber'in mescidinin girişine oturun!
- Biri size Allah'ın kitabından bir âyeti iki şâhitle birlikte getirdiği zaman onu kaydedin dedi.
- Hz. Peygamber'in vefâtından altı ay sonra bu faaliyet başladı...
- Zeyd'in çalışması bir yıl sürmüştür.
- Toplanan nüshaya Abdullah b. Mes'ud'un teklifiyle Mushaf adı verilmiştir.

Toplanan bu Mushaf'ın bazı özellikleri şunlardır:

- Bu nüsha ilmî tespit usulleriyle hazırlanmıştır.
- Bu nüshaya tilâveti mensûh olmayan âyetler alınmıştır.
- Bu nüsha yedi harfi ihtivâ etmektedir.
- Bu nüshanın doğruluğu icma ile sâbittir.

Toplanan mushaf,

- Hz. Ebû Bekir'e teslim edilmiş ve vefâtına kadar onun yanında kalmıştır.
- Sonra Hz. Ömer'e,
- Kızı Hafsa'ya verilmiştir.

Hz. Osman bu Mushaf'ı esas alarak Kur'ân'ı çoğaltmıştır.

- Daha sonra dönemin Medîne valisi Mervan b. Hakem,
- Bu Mushaf'ı Hafsa'dan istemiş, ancak ona vermemiştir.
- Hafsa'nın vefatıyla Mervan, Mushaf'ı Hz. Ömer'in oğlu Abdullah'tan almış ve yakmıştır.

- Mushaf'ı yakmasının gerekçesi olarak da şöyle demiştir:
- **“Ben o nüshayı yaktım, çünkü onda bulunanlar İmam Mushaf'a yazılmıştı.”**

4. Kur'ân'ın Çoğaltılması (İstinsâh)

Hz. Osman,

- Zeyd b. Sâbit,
- Abdullah b. ez-Zübeyr,
- Sa'îd b. el-Âs ve
- Abdurrahman b. Hâris'ten ibaret bir heyet meydana getirerek onlara Kur'ân'ı istinsah etmelerini emretti.

Hz. Osman, Kur'ân'ı çoğaltacak olan heyete, şu prensiplere göre çalışmalarını talimatı verdi:

- Çoğaltmada, Ebû Bekr döneminde toplanan Mushaf esas alınacaktır.
- Çoğaltılacak nüshalara, Hz. Peygamber'in son arzada okumuş olduğu bir harf alınacak, geriye kalan altı harf alınmayacaktır.
- Bu nüshalara tilâveti neshedilmiş âyetler yazılmayacaktır.
- Heyetteki üyeler arasında lehçe bakımından herhangi bir ihtilaf çıkarsa, Kureyş lehçesi tercih edilecektir.
- Birkaç Kur'ân nüshası istinsah edilerek çeşitli beldelere gönderilecektir.
- Bu beldelere gönderilen Kur'ân nüshalarına uyan diğer nüshalar aynen kalacaktır.
- Uymayanlar tashîh edilecek, tashîhi mümkün olmayanların ya imhâ, ya da mürekkepleri silinecektir.
- Süreler bu gün elimizdeki Kur'ân'larda olduğu şekilde tertîb edilecektir.
- Çeşitli maksatlarla kaydedilen birtakım özel not ve kayıtlar bu Mushaf'lara yazılmayacaktır.
- **Bu gün, Hz. Osman döneminde çoğaltılan bu nüshalardan,**
  - ❖ Londra'daki India Office kütüphanesinde,
  - ❖ Topkapı Sarayı'nda
  - ❖ Taşkent'te birer adet bulunduğu belirtilmektedir.
  - ❖ ...

5. Kur'ân'ın Hareklenmesi ve Noktalanması

- ❖ Hz. Osman döneminde çoğaltılan Mushaf'lar, harflerinde noktasız ve harekesiz olarak yazılmıştı.
- ❖ Bunun nedeni, noktasız ve harekesiz yazıyla Kur'ân'ı çeşitli kırâat vecihlerine göre okuyabilmektir.
- ❖ Ancak hicrî birinci asrın ikinci yarısından itibaren Arap olmayanlar Müslüman oldular.
- ❖ Bunların Arapça'ya vâkîf olmamaları nedeniyle Kur'ân'ı yanlış okuma söz konusu oldu.
- ❖ Basra vâlisi **Ziyâd b. Sümeyye**, **Ebû'l-Esved ed-Dü'elî**'ye mürâcaat etti.
- ❖ Ondan Kur'ân'a, yanlış okumaları önlemek için bazı işaretler koymasını istedi.
- ❖ Ebû'l-Esved ed-Dü'elî'nin koyduğu bu noktalar hareke yerine konan noktalardır.
- ❖ Bu noktalar tarihte ilk defa Ebû'l-Esved ed- Dü'elî tarafından icad edilmiştir.
- ❖ Sonra harfleri birbirinden ayırmak için harflere noktalar konmuştur.
- ❖ Bunları koyan, **Nasr b. Âsım** veya **Yahyâ b. Ya'mer** olduğu rivâyet edilir.
- ❖ Daha sonra **Halil b. Ahmed**, Kur'ân'a bugünkü harekeleri koymuştur.

6. Resmü'l-Mushaf (Mushafın Yazısı)

- ❖ Resmü'l-Mushaf'ı, “Kur'ân'ın yazılışında Hz. Osman'ın tercih ettiği imlâ şekil ve tarzıdır.
- ❖ Buna Resm-i Osmânî denmektedir.
- ❖ Resm-i Osmânî'yi tevkîfidir diyenler olduğu gibi olmadığını savunanlar da vardır.

II. KUR'ÂN VE UNSURLARI

A. KUR'ÂN TANIMI

1. Kur'ân:

Sözlükte “okumak” anlamına gelen kara'e'den türemiştir.

Kur'ân'ın,

- ❖ el-Kitâb,
- ❖ Ümmü'l-Kitâb,
- ❖ el-Furkân,
- ❖ el-Mesânî,
- ❖ en-Nûr,
- ❖ ez-Zîkr,
- ❖ el-Hüdâ,
- ❖ eş-Şifâ,
- ❖ Sıdk
- ❖ el-Hak gibi 55 ismi vardı.

Kur'ân,

- ❖ Hz. Muhammed'e vahiyle indirilmiş,

- ❖ tevâtürle nakledilmiş,
- ❖ mushaflarda yazılmış,
- ❖ tilâvetiyle ibâdet edilen,
- ❖ Allah'ın kelâmıdır.

2. Kur'ân'ın Hedefi, Muhtevâsı ve Faziletleri (Fezâilü'l-Kur'ân):

- ❖ Kur'ân, insanlığı hidâyete getirmek amacıyla nâzil olmuş, evrensel bir mesajdır.
- ❖ Mekki âyetlerde Allah'ın birliği, kudreti ve ahiret günü gibi konular işlenmiştir.
- ❖ Tevhid ve âhiretle ilgili konular hakkında bir takım deliller gösterilir.
- ❖ Medenî olan âyetlerde ibâdât ve muâmelât konuları ağırlık kazanmıştır.
- ❖ Fezâilü'l-Kur'ân, Kur'ân'ın bazı âyetlerinin faziletinden söz eden hadisleri içeren literatür için kullanılır.

3. Kur'ân'ın Kitâb-ı Mukaddes'le Mukâyesesi:

- ❖ Kur'ân, İslâm'ın en temel kaynağıdır.
- ❖ İslâm, insan değil, Kur'ân üzerine temellenmiştir.
- ❖ Yahudilik ve Hıristiyanlıkta da kutsal kitaplar vardır.
- ❖ Ancak Hz. İsa üzerine temellenmiştir.
- ❖ Kur'ân, hıfzetme ve yazma şeklinde muhafaza edilmiştir.
- ❖ Yahudi ve Hıristiyanlıkta muhafaza için ezberleme yoluna gidilmemiştir.
- ❖ Yahudilere vahyi yazılı bir kitap haline getirmişler ama kimin tarafından yazıldığı ispat edilememiştir.
- ❖ Hıristiyanlara göre Hz. İsa ilâhî kelâmıdır; vahiy almasına gerek yoktur.
- ❖ İnciller, Allah'ın kelâmı tarzında değil, Hz. İsa'dan sonra bir tarih kitabı tarzında yazılmıştır.
- ❖ İnciller'in Hz. İsa tarafından yazılmadığı Hıristiyanlar tarafından da kabul edilmektedir.
- ❖ İncillerin yazılmasına, Hz. İsa'dan en az otuz yıl sonra başlanmış ve birinci yüzyılın sonunda tamamlanmıştır.
- ❖ Kur'ân'la Kitâb-ı Mukaddes arasındaki kıssalar gibi bazı konularda benzerlikler de vardır.

B. KUR'ÂN'IN UNSURLARI

1. Âyet:

“Kur'ân'ın bir veya birkaç kelime ya da cümleden meydana gelen bölümlere” denir.

- ❖ Kur'ân, yaklaşık olarak 23 yılda peyderpey indirilmiştir.
- ❖ Âyetlerin tertîbi tevkîfidir, yani peygamberin tespitidir.

Kur'ân'daki âyetlerin sayısı konusunda farklı rakamlar vardır:

Kur'ân'da,

1. İbn Abbas 6216,
2. Basralılar 6204,
3. Medîneliler 6219,
4. Şamlılar 6226,
5. Kûfeliiler de 6236 âyet bulunduğunu ifade etmektedirler.

Âyetlerin sayısı hakkında bu değişik rakamların ortaya atılması,

- ❖ Bazı âyetlerin sonlarının neresi olduğu,
- ❖ sûrelerin başlarında bulunan besmelelerin âyet olarak kabul edilip edilmemesi
- ❖ hurûf-ı mukatta'anın müstakil bir âyet sayılıp sayılmaması gibi görüşlerin farklılığından kaynaklanmaktadır.

Kur'ân'ın

- ❖ En uzun âyeti, **müddâyene** âyeti denilen **Bakara sûresinin 282.** âyetidir.
- ❖ En kısa âyetin hangisi olduğu konusunda ise ihtilâflıdır.

Zikredilenler şunlardır:

1. Müdhâmmetân,
2. ve'l-fecr,
3. yâsîn,
4. ve'l-asr,
5. ve'd-duhâ,
6. müddessir,
7. rahmân ve
8. yâsîn.

Âlimlerin çoğuna göre, ilk inen âyetler **Alak sûresinin** ilk beş âyetidir; Fetret devrinden sonra da **Müddessir sûresinin** baş kısmı nâzil olmuştur.

En son nâzil olan âyet:

- “Allah'a döndürüleceğiniz, sonra da herkese hak ettiğinin eksiksiz verileceği ve kimsenin haksızlığa uğratılmayacağı bir günden sakının” (Bakara (2), 281).
- Bu âyet nâzil olduktan sonra Resûlullah 9 gece yaşamıştır.

- “Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm’ı beğendim” (Mâide (5) 3).
- Bu âyet nâzil olduktan sonra, ahkâm âyeti inmediği ve Resûlullah’ın **81** gün yaşadığı bildirilmektedir.
- Neml sûresinin 30. âyetinde geçmesi nedeniyle besmelenin Kur’ân’ın bir âyeti olduğunda ihtilaf yoktur.
- Fâtiha ile diğer sûrelerin başındaki besmelelerin bir âyet olup olmadığı ise ihtilafıdır.
- Hanefilere göre, sûrelerin başında bulunan besmeleler, bulunduğu sûreden ayrı olarak başlı başına birer âyettir.
- Tevbe sûresi dışında bütün sûrelerin başında besmele vardır.
- Secde ayetleri okunması veya dinlenmesi durumunda yapılan secdeye de **tilâvet secdesi** denir.
- ❖ Kur’ân’da **on dört sûrede** secde âyeti vardır.
- ❖ Tilâvet secdesi için ayağa kalkılır ve kibleye dönülür.
- ❖ “Niyet ettim Allah rızası için tilâvet secdesi yapmaya” denir.
- ❖ Eller yukarı kaldırılmadan “Allâhü ekber” denilerek secdeye varılır
- ❖ ve secdede, üç defa “**sübhâne rabbiye’l-a’lâ**” denilir.
- ❖ Sonra tekbir alınarak ayağa kalkılır.
- ❖ “semi’nâ ve eta’nâ ğufrâneke rabbenâ ve ileyke’l-masîr” denir.
- ❖ Tilâvet secdesi, Hanefîlere göre vâciptir.

2. Sûre:

- Kur’ân’da 114 sûre vardır.
- Bu 114 sûrenin, Übey b. Ka’b’a göre 87’si Mekkî, 27’si ise Medenîdir.
- Mısır Kralı Fuâd’ın ilmî bir heyete tetkik ettirerek bastırıldığı Mushaf’a göre ise sûrelerin 86’sı Mekkî, 28’i Medenîdir

Sûrelerin

- ❖ en uzun, 286 âyeti olan Bakara sûresi’dir.
- ❖ en kısası ise, 3 âyetten oluşan Kevser sûresidir.

Tam bir sûre olarak ilk önce Fâtiha, en son da Nasr sûresi inmiştir.

- ❖ Kur’ân’ın sûrelere ayrılması tevkiî diyenler azınlıktadır.
- ❖ Sûrelerin tamamının tertîbi sahâbenin ictihâdı ile olmuştur diyenler **çoğunlukta**dır.
- ❖ Sûrelerin tertîbinin bir kısmının tevkiî, bir kısmının da sahâbenin ictihâdı ile olmuştur da diyenler vardır.

Sûrelerin Tasnîfi:

- ❖ **es-Sebu’t-tuvel:** En uzun yedi sûre: Bakara, Âl-i İmrân, Nisâ, Mâide, En’âm, A’râf, Enfâl-Tevbe’dir.
- ❖ **el-Mi’ûn:** Ayet sayısı 100 civarında olan sûrelerdir.
- ❖ **el-Mesânî:** Âyet adedi 100’den az olan sûrelerdir.
- ❖ **el-Mufassal:** Geri kalan kısa surelerdir.

Sûrelerin İsimleri:

- ❖ İlk kelimelerinden,
- ❖ başlarındaki hurûf-ı mukatta’a’dan,
- ❖ kıssasını ihtivâ ettikleri şahsiyetlerden
- ❖ topluluklardan
- ❖ konularının birinden almışlardır.

- Bazen bir sûrenin birden fazla ismi bulunmaktadır.

Mekkî sûrelerin özellikleri:

- ❖ İçinde “kellâ” lafzı olan,
- ❖ secde âyeti ihtiva eden,
- ❖ Bakara sûresi hariç, içinde Âdem ve İblîs kıssası yer alan,
- ❖ Bakara ve Âl-i İmrân sûresi hariç, başında hurûf-ı mukatta’a bulunan,
- ❖ Bakara hariç, içinde peygamberlerin ve geçmiş milletlerin kıssaları anlatılan,
- ❖ bazı istisnalar dışında, içinde “ey insanlar” ibaresi bulunup, “ey îmân edenler” ibaresi bulunmayan sûrelerin hepsi Mekkîdir.

Muhevâ olarak:

- ❖ Mekkî sûrelerde şirke ve putperestliğe karşı bir mücadele vardır.
- ❖ Müşriklerin bâtil inançları çürütülerek şirk ortadan kaldırılmaya çalışılır.
- ❖ Tek Allah inancı, nübüvvet ve âhirete îmân esasları veciz ifadelerle anlatılır.
- ❖ İyi ahlaka sarılmaya ve istikamete teşvik ederler.
- ❖ Âyet ve sûreler kısa, ifadeler hararetli ve vurguludur.
- ❖ Kasemlere fazla yer verilmiştir.
- ❖ Mekkî sûrelerde, rûhânî cezveler ve tatlı mûsikî ahenkler vardır.

Medenî sûrelerin özellikleri:

- ❖ Ankebût sûresi hariç, içinde münafıklardan bahsedilen,
- ❖ cihâda izin veren ve cihad hükümlerini beyan eden,
- ❖ hudûd ve miras paylaşımından bahsedilen,
- ❖ bazı istisnalar dışında, içinde “ey îmân edenler” ibaresi bulunan,
- ❖ ibâdât ve muâmelât konuları tafsîlatlı olarak yer alan,
- ❖ ehl-i kitabın batıl inançları ve yanlış davranışlarını anlatıp onları İslâm’a davet eden sûrelerin hepsi Medenîdir.

C. KUR’ÂN’IN OKUNMASI

1. Yedi Harf:

- ❖ Yedi harf, ihtilafıdır.
- ❖ Yedi harften maksat, aynı manaya gelen çeşitli lafızlardır.
- ❖ Yedi harften maksat, yedi vecihtir.
- ❖ Alternatifli okuyuştur.
- ❖ Bu görüşü savunanlar çoktur.

2. Kırâat İlimi:

- Kırâat, “Kur’ân’ın kelimelerinin eda keyfiyetlerini ve ihtilaflarını nakledenlerine isnat ederek bilmektir”.
- **Konusu:** Telaffuzlarındaki ihtilaf ve edâlarındaki keyfiyet bakımından Kur’ân’ın kelimeleridir.
- **Gayesi:** Mütevâtir kırâatların zabt melekesini elde etmektir.
- ❖ Kırâat âlimleri, sahîh, meşhur, âhâd, şâz ve merdûd kırâatların arasını ayıran usuller koydular.
- ❖ Kırâatların, çok erken dönemde yedi, on veya on dört gibi imam adedine göre değildi.
- ❖ Hicrî ikinci asrın başında, “yedi kırâat” tabiri şöhret buldu.
  - Mekke’de İbn Kesîr,
  - Medîne’de Nafi,
  - Şam’da İbn Âmir,
  - Basra’da Ebû Amr ve Yakub,
  - Kûfe’de Asım ve Hamza’nın kırâatları meşhur oldu.
- ❖ Daha sonra bu yedi kırâat imamına, kırâatlarının sahîh olduğu tespit edilen Ebû Ca’fer, Yakub ve Halef b. Hişâm ilave edilerek sayı ona ulaşmıştır.

Sahîh Kırâatın Şartları:

Kırâatların sahîh olması için üç şart vardır:

1. Kırâat, sahîh ve muttasıl bir senedle Hz. Peygamber’e ulaşmalı.
2. Taktiren ve ihtimalen de olsa Hz. Osman döneminde çoğaltılan nüshalardan birinin hattına uymalı.
3. Bir vecihle de olsa Arap dilinin kâidelerine uygun olmalı.

Senetleri Bakımından Kırâatların Çeşitleri:

Mütevâtir kırâat: Yalan üzere ittifak etmeleri aklen mümkün olmayan bir topluluğun rivâyet ettiği kırâata denir.

Meşhur kırâat: Senedi sahîh, ancak tevâtür derecesine ulaşamayan kırâata denir.

Mütevâtir ve meşhûr kırâatlar ile Kur’ân okunur.

Âhâd kırâat: Senedi sahîh olup, Hz. Osman döneminde çoğaltılan nüshalardan birinin hattına uygun olmayan kırâata denir.

Bu kırâat ile okumak câiz değildir.

Şâz kırâat: Senedi sahîh olmayan kırâattır.

Bununla da Kur’ân okumak câiz değildir.

Mevzû (uydurma) kırâat: Asılsız olarak yalnız okuyana isnat edilen kırâattır.

Bu kırâata göre de Kur’ân okumak câiz değildir.

Kırâatların Bugünkü Durumu:

1. **Âsım kırâatı:** Bugün Müslümanların ekseriyeti Âsım kırâatının Hafs rivâyetine göre okumaktadırlar.
2. **Nâfi kırâatı:** Mısır hariç, Kuzey Afrika’da yaşayanlar Nâfi kırâatının Verş rivâyetine göre okumaktadırlar.
3. **Ebû Amr’ın kırâatı:** Sadece Sudan’ın bir kısmında okunmaktadır.

3. Vakıf ve İbtidâ:

Vakıf, “kelime üzerinde, kırâata tekrar başlamak niyetiyle, nefes alacak kadar bir zaman sesi kesmekten” ibarettir.

Vakıf, kelimelerin sonunda yapılır, ortasında yapılmaz.

İbtidâ, “ilk defa okumaya başlamaya veya vakıftan sonra kırâata devam etmek için tekrar başlamaya” denir. Vakf ve ibtida, Kur’ân kırâatında, mananın iyi anlaşılması için uyulması gereken bir husustur.

Vakf ve ibtidaya riayet etmemek, Kur’an-ı Kerim’in manasını anlaşılmasız bir hale sokar.

Meselâ, Nisa süresi 43. ayetinde: “**Namaza yaklaşmayınız** وَلَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ” devamını okumadan vakf yapmak gibi.

Devamında: “**Siz sarhoş iken** وَأَنْتُمْ سُكَارَى” buyurulmaktadır.

Dört türlü vakf vardır:

1- Vakf-ı tam: Kendisinden sonrası ile lafzan ve manen ilgisi olmayan bir kelime üzerinde yapılan vakıflardır.

Bakara süresi 5. ayeti وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ üzerinde vakıf yapmak gibi.

- Bu vakıflarda geriden alınmaz.
- Kiraati kesmek ancak vakf-ı tam olan ayetlerin sonlarında caizdir.
- Vakf-ı tam, ayet sonunda olabileceği gibi, ayet ortasında da olabilir.
- Vakf-ı tam da vakf etmek, müstehabtır.

2- Vakf-ı kâfi: Lafzan tamam olan, fakat öncesiyle manen irtibatı bulunan kelime üzerinde yapılan vakıflardır.

Bakara süresi, 6. ayet-i kerimesi لَا يُؤْمِنُونَ üzerinde yapılan vakf gibi.

- Kelam lafzan her ne kadar tam ise de, manen maba’di ile irtibatlıdır.
- Vakf-ı kâfide, vakfetmek güzel olup, geriden alınmayarak devam edilir.
- Ancak kiraati kesmek doğru değildir.

3- Vakf-ı hasen: Kendisinde kelamın tamam olduğu, fakat maba’di ile lafzan ve manen irtibatı olan kelime üzerinde yapılan vakıflardır.

Fatiha süresindeki صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ ayeti üzerinde yapılan vakf gibi.

Çünkü الَّذِينَ غَيْرِ kelimesinin sıfatı veya ondan bedeldir.

- Binaenaleyh, lafzan tealluk bulunmaktadır.
- Vakf-ı hasende, vakfetmek caizdir.
- Fakat ayet sonu da olsa kiraati kesmek ve kiraata böyle yerden başlamak caiz değildir.

4- Vakf-ı kabih: Kelam tamam olmayan, bir mana çıkmayan ve maba’di ile lafzan ve manen alakası bulunan mahal ve kelimelerde yapılan vakıflardır.

- Böyle vakıflar, katiyyen caiz değildir.

نِعْبُدُ إِيَّاكَ إِيَّاكَ si üzerinde vakıf yapmak gibi.

- Nefesin kesilmesi ve benzeri zaruri hallerde vakf-ı kabih’de durulabilir.
- Fakat kiraata önceki kelimedenden başlamak lazımdır.

Kur’ân okurken durulması gereken yerler:

- Mim / م Bu vakıf işaretinde mutlaka durmak lazımdır. Eğer geçilirse mana bozulur.

1. Tı / ط (vakf-ı mutlak),

2. Cim / ج (vakf-ı câiz),

3. Kıf / قف (dur).

- Bu üç vakıf işaretinde durmak evlâ, geçmek ise câizdir.
- Geçildiği zaman geriden alınmaz.

1. Ze / ز (vakf-ı mücevvez),

2. Sad / ص (vakf-ı murahhas),

3. Kaf / ق ve sılî/ صلي

- Bu vakıf işaretlerinde geçmek evlâ, durmak ise câizdir.
- Eğer durulursa okumaya, durulan yerin öncesinden başlanmaz.

• Lâ / لا Bu, “durma” demektir.

• Ayn / ع Bir konunun veya kıssanın bitip başka bir konu ya da kıssanın başladığını gösterir.

- İki grup üç nokta (vakf-ı muâneka / vakf-ı murâkabe).
- Bir veya birkaç kelime araya peş peşe gelen bu üçer adetlik iki grubun sadece birisinde durulur, her ikisinde birden durulmaz.

• Kef / ك Kezâlike/ كذلك kelimesinden alınmış olup onun kısaltılmış şeklidir. Kendisinden önce hangi durak işareti geçmişse onun hükmünü taşır.

• Sin / س Sekte / السكتة kelimesinden alınmıştır. Sekte ile okunacak yerlerde kelimenin üstüne, çoğu kere de altına konur.

4. Kur’ân’ın Okuyuş Şekilleri

- **Tahkîk:** Her bir harfin hakkını tam vermek, medlerini yeterince uzatmak, hareketleri birbirinden ayırmak, şeddeleri tam yapmak ve gunnelerin hakkını vermek gibi tecvîd kurallarını yerine getirmede, okuyuş hassasiyetinin en son imkânını kullanarak Kur’ân’ı okuma tarzıdır.
- Buna yakın bir de “tertîl” tarzı vardır ki Kur’ân’ı, acele etmeden, dura dura, anlaya anlaya okumaya denir.
- Bu okuyuş tarzı, tahkîkten biraz daha hızlıdır.
- **Hadr:** Kur’ân’ı, tecvid kâidelerine uyarak hızlı bir şekilde okumaya denir. Bu tür okuyuşta medler asgari hadde iner.
- **Tedvîr:** Tahkîk ile hadr arasında bir okuyuş tarzıdır. Bu okuyuşta orta bir yol izlenir. Tutulacak yerler normal olarak tutulur.

III. TEFSİR VE GELİŞİM SÜRECİ

A. TANIMLAR

1. **Tefsîr:** Örtüyü açmak, beyan etmek, açıklamak, anlaşılır hale getirmek gibi manalardadır.

Kur'ân âyetlerini Arap dili ve edebiyatı açısından tahlile tâbi tutup kastedilen manayı tespit etmektir.

2. Te'vîl: Te'vîl, döndürmek ve herhangi bir şeyi varacağı yere vardirmek demektir.

Kur'ân bütünlüğü içerisinde farklı anlamlar ifade etmektedir:

- **Tefsîr**, "Onun tefsîrini ancak Allah bilir" (Âl-i İmrân (3), 7),
- **Sebeb**, "Hakkında sabredemediğin şeylerin te'vîlini/sebebini sana bildireceğim" (Kehif (18), 78),
- **Sonuç**, "Bu daha iyidir ve te'vîl/sonuç bakımından daha güzeldir" (Nisâ (4) 59), Rüyâ tabiri, "Ve Yûsuf dedi ki: Babacığım! İşte bu daha önce gördüğüm rüyanın te'vîli/tabiridir" (Yusuf (10), 100) gibi.
- **Te'vîl**, âyetin lafzî tahlilinden sonra ortaya çıkan manasını, -makul ve kuvvetli delillerle desteklenmiş olmak şartıyla- muhtemel manalarından bağlamına en uygun olana çevirme faaliyetidir.
- Te'vîl esasen kelâmın anlam yelpazesi dışında gerçekleştirilen bir hakikat olmayıp, aksine onun mana çerçevesi içinde yapılan bir faaliyetten ibarettir.

Te'vîlin Şartları:

1. Te'vîle esas olan mananın, mecâz yoluyla da olsa lafzın kendisine delâlet ettiği manalardan olması lazımdır.
2. Te'vîlin anlam yönüyle açık bir âyete ters düşmemesi gereklidir.
3. Lafzın ilk anda akla gelen zâhirî anlamının dışında başka bir mananın verilmesine imkân tanıyan dînî bir delile dayanması zorunludur.

Te'vîlin Çeşitleri:

1. Beyânî te'vîl: Arap dilinin kuralları dâhilinde hareket edilerek Kur'ân'dan anlamlar üretmektir.

- **Ayn**, koruma ve gözetme,
- **Fevk**, kuvvet ve kudret,
- **Vech**, varlık,
- **İstivâ**, saltanat ve hâkimiyet,
- **İtyân ve meci**, Allah'ın emir ve azâbının gelmesi

2. Burhânî te'vîl: Nassları bütünsellik içinde ele alarak, zâhirî manalarına uygun düşecek şekilde yorumlamaktadır.

3. İrfânî te'vîl: Tasavvuf erbâbının kalbine sezgi, keşf ve ilham yoluyla doğan bir bilgi türüdür.

Tefsîr ile Te'vîl Arasındaki Farklar:

- Tefsîr, Hz. Peygamber geldiği için kesindir. Te'vîl, muhtemel manalarından birisini tercih olduğu için kesinlik ifade etmez.
- Tefsîr daha çok tevkîfî, te'vîl ictihâdîdir.
- Tefsîr, âyetlerin lafızlarında, te'vîl manalarında görülür.
- Tefsîrde tek bir anlam, te'vîlde ise birden çok anlam söz konusudur.
- Tefsîr lafızların zâhirî manalarını, te'vîl içsel anlamlarını ortaya çıkarmaktadır.
- Tefsîr semâvî kitaplarda, te'vîl bu kitaplarda kullanıldığı gibi bunların dışındaki kitaplarda da kullanılır.

Tercüme:

- Bir kelâmı bir dilden başka bir dile çevirmektir.

Tercüme Çeşitleri:

1. Lafzî tercüme, her kelimenin birer birer şeklinde yapılan bir tercümedir.
2. Tefsîrî tercüme, tercüme edilecek metindeki gaye ve maksatların ifade edilebilmesidir.

Tefsîr ile Tercüme Arasındaki Farklar:

- Tercüme aslın yerine geçer, tefsîr aslın açıklamasıdır.
- Tercümede açıklama mümkün değildir, tefsîr bir izah demektir.
- Tercüme mana ve maksatlarına uygunluk taşır, tefsîr böyle değildir.
- Tercüme, metindeki anlamlara güven vermelidir, tefsîr böyle değildir.

Meâl: Bir sözün manasını tam olarak değil de, maksadını ifade etmeye çalışmaktır.

- Kur'ân'ın ilk meâlî hicrî 127 senesinde **Berberice** olarak kaleme alınmıştır.
- Kur'ân hicrî 270 yılında **Hind** diline çevrilmiştir.
- Zamanımıza ulaşan **en eski meâl Farsça** olarak Samanoğulları emiri Mansur b. Nuh tarafından yaptırılmıştır.
- **İlk Türkçe** Kur'ân meâlleri 9. asırdan itibaren yapılmaya başlanmıştır.

Müfessir: Tefsîr eden, açıklayan anlamını ifade etmektedir.

Kur'ân'ı belli bir yöntemle açıklamaya çalışan kişi demektir.

Müfessirliğin Kriterleri:

Kur'ân'ı yorumlayacak kişinin **sahih bir niyete** ve **kâmil bir imana** sahip olması gerekmektedir.

Bu temel kriterin dışında Suyuti;

1. Lügat,
2. Nahiv,

3. Sarf,
4. İştikak,
5. meânî,
6. beyân,
7. bedîi,
8. kırâat,
9. kelâm,
10. Fıkıh usûlü,
11. esbâb-ı nüzûl,
12. nâsîh-mensûh,
13. Fıkıh,
14. Hadis,
15. Mevhîbe (ilham) ilmine âşîna olmasını da şart koşturmaktadır.

Ömer Nasûhi Bilmen bu ilimlere

1. Ahlâk,
2. Psikoloji,
3. Sosyoloji,
4. Biyoloji,
5. Astronomi,
6. Coğrafya,
7. Tarih ve siyer ilimlerini eklemektedir.

Günümüz ihtiyaçları doğrultusunda bu ilimleri;

1. Arap dili ve Edebiyatı,
2. Kur'ân ilimleri,
3. Fıkıh,
4. Fıkıh Usûlü,
5. Hadis,
6. Sosyo-Kültürel Tarih,
7. Sosyal-Psikoloji,
8. Astronomi şeklinde sınıflandırmak mümkündür.

Tefsirde Özellik, değişik sebeplerden dolayı nasırların farklı biçimlerde algılanması ve yorumlanması anlamına gelir.

- İslâmî ilimler, Müslümanların Kur'ân'ı anlamak üzere geliştirmiş oldukları dînî ilimlerdir.
- Bunlar tefsir, hadis, fıkıh, kelâm, siyer, tarih ve ahlâk ilminden ibarettir.
- Bütün bu ilimlerin kaynağı da Kur'ân olmasına özen gösterilmelidir.

B. TEFSİRİN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

1. Hz. PEYGAMBER DÖNEMİ

Resûlullah'a gelen vahiyler çoğu zaman ashâb tarafından anlaşıldığı için hiçbir açıklamayı gerektirmezdi.

Sünnetin Kur'ân'ı açıklamaya yönelik görevi:

Mücmelin Tebyini; mücmel, kendisinden ne kastedildiği anlaşılmayacak derecede kapalı olan âyet demektir.

Bunların bir kısmı Yüce Allah, bir kısmı da Hz. Peygamber tarafından açıklanmıştır.

- Mücmel, "kendisinden ne kastedildiği kapalı olup anlaşılması için ilave bir beyana ihtiyaç duyan lafız" demektir.
- Bu tür nasırların bir kısmı Yüce Allah, bir kısmı da Hz. Peygamber tarafından açıklanmıştır.
- "Haklı olmadıkça Allah'ın haram kıldığı cana kıymayın" (En'am, 6/151) ayeti görüldüğü gibi mücmeldir.
- Buradaki mücmellik de söz konusu ayetin "haklı olmadıkça" kısmındadır.
- İşte bu mücmelliği Hz. Peygamber (sav)'in: "Allah'tan başka tanrı olmadığına ve benim Allah'ın Resûlü olduğuma iman eden hiçbir Müslüman kişinin kanı helal olmaz. Ancak şu üç şeyden birini yaparsa. Adam öldürmek, evli iken zina etmek ve dinden çıkıp (irtidat) Müslümanlardan ayrılmak" şeklindeki hadisi tebyin etmiştir.

Mübhem Tafsili, Kur'ân'da açık değil de ism-i işâretler, ism-i mevsuller, zamirler, cins isimleri, belirsiz zaman zarfları ve belirsiz mekân isimleriyle zikredilmesi anlamına gelmektedir.

İslâm âlimleri mübhem lafızların açıklığa kavuşturulması noktasında sahâbe kavillerini bağlayıcı görmüşlerdir.

- Mübhem kavramı, "insan, melek ve cin gibi varlıkların yahutta bir topluluk veya kabilenin veya bir kelime ve nitelemenin Kur'ân'da açık değil de ism-i işâretler, ism-i mevsuller, zamirler, cins isimleri, belirsiz zaman zarfları ve belirsiz mekân isimleriyle zikredilmesi anlaşılmalıdır."
- Görüldüğü gibi müphem lafızlar anlam bakımından bir belirsizliği ve anlaşılmağı ifade etmektedir.
- "Namazları (özellikle) orta namaza devam edin" (Bakara, 2/238) ayetindeki orta namazdan maksadın ne olduğu açık değildir.
- İşte Resulullah (sav)'in: "Orta namaz ikindi namazıdır" sözü, bu müphemiyeti ortadan kaldırıp ayeti anlaşılır hale getirmektedir.

Mutlakın Takyidi, Kur’ân, Allah Resûlü’nün sünnetiyle takyid edilmiştir.

Hz. Peygamber’in, “Fatıhasız namaz olmaz” hadisi takyid ederek, namazda farz olan kıraâtın Fâtiha sûresi olduğunu göstermektedir.

- Mutlak, “Herhangi bir lafzın anlam yönüyle kayıt altına alınmaması, bir başka kelime ya da niteleme ile belirgenleştirilmemesi” demektir.
- Dolayısıyla mutlakın takyid edilerek belirgin hale getirilmesi kaçınılmazdır.
- “...Artık bu Kur’an’dan kolayınıza geleni okuyun...” (Müzzemmil, 73/20) ayetini,
- Hz. Peygamber’in: Fatıhasız namaz olmaz” hadisi takyid ederek, namazda farz olan kıraatin Fatiha Suresi olduğunu ifade etmektedir.

Müşkilin Tavzihi, Sözlükte “karışık olan” anlamına gelen müşkil kavram olarak da,

- Kur’an’ın bazı ayetleri arasında ihtilaf ve tezat gibi görünen hususlar diye tanımlanabilir.
- “Eğer o (Kur’ân) Allah’tan başkası tarafından olsaydı, elbette içinde birbirini tutmayan birçok şey bulurlardı” (Nisâ (4), 82) âyeti
- Kur’ân’da birbiriyle çelişen âyetlerin bulunmasını imkânsız kılmaktadır.
- Aslında Allah’ın kitabında böyle bir şeyin bulunması düşünülemez.

Peygamberimizin Tefsir Ettiği Âyetlerin Miktarı:

Kur’an’ın Bir Kısmını Tefsir Ettiği İddiası,

- İlk olarak İslâm bilgini **Gazâli** bunu iddia temiş,
- Ondan sonra da Süyûtî bu görüşü savunmuştur.
- Hz. Peygamber Kur’an’ın tamamını tefsir etseydi,
- “onlar Kur’an’ı düşünmüyorlar mı? Yoksa kalpleri kilitli mi?” (Muhammed (47), 24) gibi,
- Onu anlamaya teşvik eden âyetlerin bir anlamı kalmazdı.

Kur’an’ın Tamamını Tefsir Ettiği İddiası,

- İlk olarak İbn Teymiyye dile getirmiş,
- Daha sonra da bazı âlimler onunla bu kanaati paylaşmışlardır.
- “İnsanlara, kendilerine indirilen beyan etmen için sana da Kur’an’ı indirdik” (Nahl (16), 44) âyeti

Nebevî Tefsirin Fonksiyonu:

- İslâm bilginlerine göre Hz. Peygamber’in tefsiri iki fonksiyon icra etmektedir.
- Bunlardan birine **beyân** denilir ki o, Allah Resûlü’nün Kur’ânî nassları gerektiği şekilde açıklaması anlamına gelir.
- Diğer de **teşrîf** fonksiyonudur.
- Yani hüküm koyma fonksiyonuna gelince, bu da, Allah’ın Hz. Peygamber’e vermiş olduğu yetkinin bir neticesi olduğu söylenmiştir.
- Beş vakit namazın ne zaman ve nasıl kılınacağı gibi.

Nebevî Tefsirin Değeri:

- İslâm bilginleri sünnetin değerinden söz ederken kaynak itibariyle Kur’an’dan farklı açıklama ve uygulama olarak görmüşlerdir.

2. SAHÂBE DÖNEMİ

- Resûlullah’tan sonra bilgi kaynağı sahabedir.
- Sahabeden bir grup, müteşâbih konusunda çekingen davranarak re’y ile tefsire karşı çıkıyordu.
- Bir kısım sahâbî de naklin bulunmadığı yerde kendi içtihadlarıyla Kur’an’ı tefsir etme cihetine gidiyordu.
- Ashâbın âyetleri tefsir ederken nâsîh ve mensûha işaret etme, nüzûl sebeplerini zikretmişlerdir.
- Sahâbiler bazen de âyetleri tahsis yoluyla açıklıyorlardı.

Sahâbe Tefsirinin Genel Özellikleri

1. Sahâbîler Kur’an’ı âyet âyet baştan sona tefsir etmemişlerdi.
  - Kur’an’ın tümünü tefsir etmeye ihtiyaç duymuyorlardı.
  - Bu yüzden yaptıkları açıklamalar, garip, muğlak, müphem, müşkil ve mücmel lafızlarla sınırlı idi.
2. Zaman zaman sahâbîler arasında bir kısım ihtilâflar ortaya çıkmıştı.
  - Ancak bu ihtilâflar tezat ihtilâfı olmayıp tenevvü (çeşitlilik) ihtilâfı idi.
3. Ahkâm âyetlerinden hüküm istinbatında bulunmuş değillerdi.
4. Tefsir bu dönemde henüz tedvin edilmemişti.
5. Âyetlerin nuzûl sebeplerini açıklamışlardı.
  - Onların en önemli özelliği âyetlerin inmesine sebep olan olaylara şahit olmalarıydı.

Sahâbenin Tefsirde Müracaat Ettiği Kaynaklar:

1. Kur’an’ın Kur’an’la tefsiri.
2. Kur’an’ın Sünnetle tefsiri.

3. Şiirle istiḥād etmek. (Şahidliği)
4. Yahudi ve Hıristiyan kültürleri.
5. Kendi içtihatları.

Sahâbe Tefsîrinin Bağlayıcılığı,

- Kur'ân, ashâbın diliyle inmiştir.
- Yirmi küsur yıl boyunca onlar Hz. Peygamber'den bilgi ve feyz almışlardır.
- Sahâbe sözleri mevkûf haberdur.

Önde Gelen Bazı Sahâbi Müfessirler:

1. Hz. Ebû Bekir,
  2. Hz. Osman,
  3. Hz. Ali,
  4. Abdullah b. Abbâs,
  5. Abdullah b. Mes'ûd,
  6. Ubey b. Ka'b
  7. Ebû Musâ el-Eş'arî'dir.
- İbn Abbâs ashap devrinden itibaren **hibru'l-ümme** (ümme'nin bilgini),
  - **Tercümânü'l-Kur'ân** (Kur'ân'ın Hz. Peygamber'den sonra en yetkili müfessiri) ünvanlarıyla anılagelmiştir.
  - Abdullah b. Mes'ûd'un tefsîre yönelik önemli bir katkısı da onun,
  - Kûfe'de bir tefsîr mektebi/ekolü kurarak talebe yetiştirmiş olmasıdır.

3. TÂBİÛN DÖNEMİ

Tefsîr Mektepleri:

1. **Mekke Tefsîr Mektebi**, ilk tefsîr mektebi Mekke'de kurulmuştu. Kurucusu, Abdullah b. Abbas'tı.
2. **Medine Tefsîr Mektebi**, Tâbiiler devrinde kurulan ikinci bir ekol/mektep Medine'de Ubey b. Ka'b'ın faaliyetiyle ortaya çıkmıştı.
3. **Kûfe Re'y Mektebi**, Abdullah b. Mes'ûd tarafından Kûfe'de kurulmuştu.

Tâbiûn Tefsîrinin Kaynak Değeri:

- Tâbiilerin Kur'ân'a dair yorumları kendi bilgi birikimlerine dayanmaktadır.
- Kur'ân âyetlerini tefsîr ederken her zaman hata yapmaları mümkündür.
- Tâbiûn tefsîri herhangi bir ayrıcalığa sahip değildir.
- Tâbiiler tefsîrle ilgili bilgileri sahâbeden almışlardır.

Tâbiûn Tefsîrinin Genel Nitelikleri:

1. Sahâbe tefsîri manası kapalı olan âyetlerle sınırlı iken tâbiilerde Kur'ân'ın bütünü tefsîr edilmiştir.
2. Tâbiûn tefsîrinde kelime açıklamaları yanında, fikhî izahlar, âyetlerden istinbât ve istidlâl yoluyla çıkarılan hükümler ve tarihi bilgiler yer almıştır.
3. Şiirle istiḥād metoduyla lafızları açıklamak ve bazı garip lügatları şerh ve izah etmek de bu dönemin bir başka özelliğidir.
4. Tâbiiler Kur'ân'da geçen kıssalarla manası müphem olan âyetlerin tafsilatını öğrenebilmek için Ehl-i kitaba müracaatta bulunmuşlardır.
  - Dolayısıyla isrâiliyat bu devirde Kur'ân tefsîrine girmişti.
5. Bu dönemde de tefsîr, henüz tedvin edilmiş değildi.
  - Tefsîre dair haberler yine şifâhî olarak aktarılmıştı.
  - Bu haberler, böylece tâbiûn dönemindeki rivâyetlerde bir ekolleşme meydana gelmiştir.
6. Tâbiiler tefsîr ederken kıyas yolunu kullanırlardı.
  - Bu da tâbiilerin tefsîre yeni birçok görüşün ilave edilmesi anlamına gelmektedir.

Tâbiî Müfessirlerinin Tefsîr Kaynakları:

1. Kur'ân'ın Kur'ân'la tefsîri.
2. Kur'ân'ın Sünnetle tefsîri.
3. Şiirle istiḥād etmek.
4. Yahudi ve Hıristiyan kültürleri.
5. Sahâbî sözleri (görüş ve içtihatları).
6. Kendi içtihatları (görüşleri).

4. TEDVİN DÖNEMİ

- Etbâu'ttâbiîn döneminde tefsîr rivâyetlerini bir araya toplanarak yazılmaya başlanmıştı.
- Tefsîrde 150 yıllık bir gecikme olmuştur.
- Tefsîr rivâyetleri, etbâu't-tâbiîn döneminde, hicrî ikinci asrın ikinci yarısında tedvin edilebilmişti.

Tedvinin gecikme sebepleri:

- Hz. Peygamber, vahyi yazdırmak üzere görevlendirdiği bazı kâtiplere Kur'ân parçalarını kaydettiriyordu.

- Başlangıçta Kur'ân'la karışma endişesiyle hadislerin yazılmasına mücadele etmemiştir.
- Kur'ân'ın ilk muhatapları ümmî idi yani okur-yazar değildi.
- İlk muhatap kitlenin yazıdan ziyade hâfızalarına güvenmeleriydi.

Tefsîrin Hadisle Birlikte Tedvini:

- Tefsîr, ilk defa hadis ilminin bir kolu olarak yazılmaya başlandı.

Tefsîrin Müstakil Olarak Tedvini:

- İlk defa hadis ilminin bir kolu olarak yazıya geçirilen tefsîr rivâyetleri, kısa bir süre sonra müstakil bir ilim haline geldi.

Tedvin Dönemi Müfessirleri ve Tefsîrleri:

1. Mukâtil b. Süleyman (et-Tefsîrû'l-kebir),
2. Süfyânû's-Sevrî (Tefsîrû's-Sevrî),
3. Yahyâ b. Sellâm (Tefsîru Yahya),
4. Ferrâ (Meâni'l-Kur'ân),
5. Ebû Ubeyde (Mecâzu'l-Kur'ân),
6. Abdurrezzâk b. Hemmâm (Tefsîr)

IV. TEFSİR YÖNTEMLERİ VE EKOLLERİ

A. YÖNTEMLER

1. RİVÂYET TEFSİR YÖNTEMİ

- Müfessirler Hz. Peygamberin ve kendilerinden önceki nesillerin neler söylediğini dikkate almışlardır.

Rivâyet Tefsîrinin Tanımı,

- Kur'ân'ı Kur'ân,
- Hz. Peygamber'in sünneti ve selefin açıklamaları ile tefsîr etmektir.

Rivâyet Tefsîrinin Tarihi Gelişimi,

- Rivâyet tefsîrinin tarihinde ilk bahsedilmesi gereken malzeme Hz. Peygamber'in tefsîridir.

Rivâyet Tefsîr Yöntemine İlişkin Uygulamalar:

- **Kur'ân'ın Kur'ân'la Tefsîri,**
- **Kur'ân'ın Rivâyetiyle Tefsîri,**

Hz. Peygamber'in Tefsîri:

- Hz. Peygamber'in Kur'ân'a karşı tebliğ ve tebyîn olmak üzere iki temel görevi vardır.
- Gelen vahyi noksansız olarak insanlara ulaştırmış ve onu ihtiyaç durumuna göre açıklamıştır.

Sahabe Tefsîri:

Kur'ân ve tefsîri açısından sahabe, Hz. Peygamber'den sonra en önemli tabakadır.

Tâbiûn Tefsîri:

- Bu dönemde birçok ülke, din ve kültür mensubu insan Müslüman olmuştur.
- Arap dili sahabe tabakasındaki saflığını nisbeten kaybetmiştir.
- Yeni Müslüman olanlar önceki kültür, medeniyet, örf ve adetlerini dine karıştırmışlardır.
- Hz. Peygamber zamanında olmayan birtakım konuların konuşulmasına sebep olmuş ve İslâmî çözümlerin bulunmasını gerekli kılmıştır.

Rivâyet Tefsîrinin Zaaf Noktaları:

- **Tefsîrde uydurma haberlerin çok olması:** Hadisler içerisinde uydurma haberlerin ortaya çıkması...
- **İsnatların hafzedilerek sadece metinlerin yer alması:** Bazı rivâyet tefsîrlerinde okuyucuya bıkkınlık verdiği gerekçesiyle hafzedilmiştir.
- **İsrailiyata dair haberlerin tefsîre karışması:** Yahudi ve Hıristiyan kültürlerine ait bilgilerin geçmesi bu ekolün zayıf yönlerinden biridir.

Meşhur olan rivâyet tefsîrlerinden bazıları şunlardır:

1. İbn Cerîr et-**Taberî**, Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân;
2. İbn Ebî Hâtim, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm;
3. Ebû'l-Leys es-**Semerkandi**, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm;
4. Ebû İshâk es-**Sa'lebî**, el-Keşf ve'l-Beyân an Te'vîli'l-Kur'ân;
5. Ebû Muhammed el-Hüseyn el-Begavî, Meâlimu't-Tenzîl;
6. Ebu'l-Fidâ İsmâîl **İbn Kesîr**, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm;
7. Ebû Zeyd Abdurrahmân es-Seâlibî, el-Cevâhiru'l-Hisân fi Tefsîri'l-Kur'ân;
8. Celâleddîn es-**Suyûtî**, ed-Dürrü'l-Mensûr fi Tefsîri'l-Me'sûr.

- Taberî tefsîri, ilk 4 asra kadar söylenen tüm görüşleri bize aktaran bir ansiklopedidir.

2. DIRÂYET TEFSİR YÖNTEMİ

- Dirâyet tefsiri, müfessirin çeşitli yollarla elde ettiği bilgi ve birikimi neticesinde oluşan kanaatine yer vermesidir.

Dirâyet Tefsîrinin Tanımı,

- Rivâyetlere bağlı kalmayıp dil, edebiyat, mantık, kıyas ve daha başka ilimlere dayanılarak yapılan Kur'ân tefsîri demektir.
- Buna rey ve aklî tefsîr de denir.

Dirâyet Tefsîrinin Esasları,

- Müteşabih alana ait hususiyetlerin farkında olmak.
- Yorumlarında delil ve gözleme dayanmak, kişisel ve subjektif yorum yapmaktan kaçınmak.
- Mezhep taassubundan uzak durmak.
- Delilsiz olarak Allah'ın muradı konusunda kesin yargıya varmamak.

Meşhur dirâyet tefsîrlerinden bazıları şunlardır:

1. Zemahşerî, el-Keşşâf an Hakâiki't-Tenzîl;
2. Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb;
3. Kâdî Beydâvî, Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl;
4. Neseî, Medâriku't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl;
5. Ebû Hayyân, el-Bahru'l-Muhîr;
6. Hatîb Şirbînî, es-Sirâcu'l-Münîr;
7. Ebussuûd, İrşâdu'l- Aklî's-Selîm;
8. Âlûsî, Rûhu'l-Meâni fi Tefsîri'l-Kur'âni'l-Azîm;
9. Reşid Rızâ, Tefsîru'l-Menâr;
10. Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'ân Dili.

B. EKOLLER

1. KLASİK TEFSİR EKOLLERİ

Mezhebî (Kelâmî) Tefsîr Ekolleri:

- Kur'ân âyetlerini mezhebin görüşlerine göre yorumluyorlardı.
- Mezhebe uygun düşen âyetler yoruma tabi tutulduğu gibi, uymayanları te'vîllerle tefsîr ediyorlar; te'vîl edemediklerini terk ediyorlardı.

Mutezîlî Tefsîr Ekolü: Zemahşerî'nin Keşşâf'ıdır.

Şîî Tefsîr Ekolü: Tabatabai, el-Mizan fi Tefsîri'l-Kur'ân.

Hâricî Tefsîr Ekolü: İbaziye'ye mensup Muhammed b. Yusuf İtfiyîş'in Himyanü'z-Zad ile Dari'l-Mead isimli 13 cilt tefsiri.

İşârî Tefsîr Ekolü: Keşf, ilham ve sezgi yoluyla elde edilen bâtnî/ledünnî bilgiyle âyetlerinin bir kısmını veya tamamını yorumlamadır.

1. İlk olarak Sehl b. Abdullah et-Tüsterî, Tefsîru'l- Kur'âni'l-Azîm;
2. Son olarak İsmail Hakkı **Bursevî**, Rûhu'l-Beyân.

Fıkhî Tefsîr Ekolü: Kur'ân'daki ibadet, muamelat ve ukubat ile ilgili amele yönelik âyetleri yorumlayan akıma verilen isimdir.

1. **Kurtubî**'nin el-Câmi li Ahkâmi'l-Kur'ân;
2. **Tahavî**'nin Ahkâmü'l-Kur'ân
3. **Sâbüni**, Muhammed Ali, Revaiü'l-Beyan fi Tefsîri Ahkâmi'l-Kur'ân

2. ÇAĞDAŞ TEFSİR EKOLLERİ

- 19. yüzyıl sonrası gelişen bu akımlara, çağdaş tefsîr ekolleri denmektedir.

Konulu Tefsîr Ekolü,

- Kur'ândaki bir konuyu, Kur'ân'ın temel hedef ve ilkelerine uygun bir şekilde bütüncül olarak araştırıp ortaya koyma yöntemidir.
  1. Müslim, Mustafa, Mebâhis fi Tefsîri'l-Mevzûî;
  2. Fuda, Mahmud Besyuni, et-Tefsîru'l-Mevzûî
  3. Menhecü'l-Hakk fi Hidâyeti'l-Halk;
  4. Hicazi, Muhammed, et-Tefsîru'l- Mevzûiyye fi'l-Kur'âni'l-Kerim;
  5. Demirci, Muhsin, Konulu Tefsîre Giriş;
  6. Güven, Şahin, Konulu Tefsîr Metodu.

İctimâî Tefsîr Ekolü,

- Kur'ân'ın bir hidâyet kitabı olduğu düşüncesinden hareket eder.
- Bütüncül olarak insanlara mesajı ulaştırmayı hedefler.
- Toplumdaki sosyal, siyasal ve kültürel sorunlara Kur'ân'dan çözüm üretmeyi amaçlayan akımdır.

- Akımın ilk çıktığı yer **Mısır**'dır.
- İlk temsilcisi ise Mısırlı bilgin **Muhammed Abduh**'tur.
- Ezher üniversitesi hocası olan Abduh, Kur'ân âyetlerini doğrudan mushaftan okuyup kendi birikimiyle âyetleri tefsîre çalışmıştır.
- İlgili akımın ikinci temsilcisi, Abduh'un en gözde talebesi **Reşid Rıza**'dır.
- Bu ekolün en önemli temsilcilerinden biri de **Seyyid Kutup**'tur.

Bilimsel Tefsîr Ekolü,

- Kur'ân'daki evren, insan ve canlılarla ilgili kevnî âyetlerin, pozitif bilimlerin verileriyle tefsîr edilmesini amaçlayan akımdır.
- Tarihte bilimsel tefsîr konusunda en önemli şahsiyet olarak **Gazali** gösterilmektedir.
- **Fahrudin Razi**, Mefatihü'l-Ğayb adlı tefsîri;
- Ahmed el-İskendarani Keşfu'l-Esrari'n-Nuraniyyeti'l-Kur'âniyye,
- Seyyid Abdurrahman Kevakibi'nin Tabâiu'l-İstibdâd ve Masariu'l-İsti'bâd;
- Osmanlıda Serairu'l-Kur'ân eseriyle **Ahmed Muhtar Paşa**;
- Bilimsel tefsîr ekolü, 20. asırda **Mısırlı Tantâvî Cevherî** ile zirveye ulaşmıştır.
- Cevherî, el-Cevahir fi Tefsîri'l-Kur'ân adlı 25 ciltlik bir bilimsel tefsîr yazmıştır.

V. LAFIZ - MANA İLİMLERİ, TARİHSELLİK, KUR'ÂN'I YORUMLAMADA YENİ YÖNELİMLER

A. KUR'ÂN LAFIZLARINA DAİR İLİMLER

1. ELFÂZU'L-KUR'ÂN (KUR'ÂN LAFIZLARI)

- Elfâzu'l- Kur'ân, her biri kendi içinde müstakil bir çeşit olan ve belli prensip ve kurallara sahip lafız türlerini karşılayan bir kavramdır.

a. Kur'ân'daki Temel ve Yan Anlamalı Lafızlar,

Hakikat ve Mecâz. Hakikat, bir kelimenin dilde konulduğu ilk ve temel anlamında kullanılmasıdır.

- Din dilinde “salât” kelimesinin, namazı karşılaması, dînî hakikat; bu anlamın dışında luğavî hakikat anlamında (dua) kullanımı dînî mecâz olur.

Mecâz, kelimenin, hakikî anlamıyla arasındaki bir ilgiden dolayı hakikat anlamı dışında başka bir manada kullanılmasıdır.

- Allah bitkileri yetiştirdi” cümlesinde yetiştirme eyleminin Allah'a isnâdı hakikattir.
- Çünkü gerçekte, bitkileri yetiştiren O'dur. Ancak “bahar bitkileri yetiştirdi” cümlesinde yetiştirme işi bahara nispet edilmiştir.
- Hâlbuki gerçek yetiştirici Allah'tır; bu yüzden bu ifade mecâzdır.

İsti'âre, benzerlik alakasından ve hakikî anlamın kastedilmesine engel bir karîneden dolayı, kelimenin hakikî anlamının dışında kullanılmasıdır.

- Duhan (44), 29 âyetinin anlamı “gök ve yer onlar için ağlamadı” şeklindedir.
- Âyette sema ve arz insandan isti'âre yapılmıştır.
- Sema ve arz, müste'ârun leh; insan, müste'ârun minh; “ağlamak” ise müste'ârdır.
- Ağlamanın, sema ve arzın değil de insanın bir özelliği olması ise karînedir.
- Bu yüzden sema ve arz, isti'âre yoluyla insandan ağlama özelliğini almıştır.
- “Onu/Meryem'i güzel bir bitki gibi yetiştirdi” (Âl-i İmran (3), 37) âyeti, Hz. Meryem'le ilgilidir.
- Bitkinin yavaş yavaş gelişimi dikkate alınarak bitki isti'âre yoluyla kullanılmıştır.
- Cümlede nebat kelimesi, türeyen bir kelime olduğu için isti'âredir.
- “hep birlikte Allah'ın ipine/Kur'ân'a sarılın” (Âl-i İmran (3), 103) âyetinde müste'ârun minh, habl; müste'ârun leh ise Kur'ân'dır.
- Müste'ârun minh zikredildiği için bu isti'âre, isti'âre-i tasrihiyyedir.
- **Habl/ip,** sağlamlığı sebebiyle kurtarmaya vesile olduğundan Kur'ân için isti'âre yoluyla kullanılmıştır.
- “onlara acımadan dolayı, küçülme kanadını indir” (İsrâ (17), 24) âyetinde müste'ârun leh evlattır;
- müste'ârun minh ise kuştur; hafzedilmiştir.
- Ancak onun yerine kuşun bir parçası olan “kanat” zikredilmiştir.
- “kadınlar, sizin için bir elbise, sizler de onlar için bir elbisesiniz” (Bakara (2), 187) âyeti,
- hakikî anlamda erkek ve kadın elbise olamayacağından bu cümlede libas,
- evli kadın ve erkeğin birbirlerine yakınlığını isti'âre yoluyla anlatmıştır
- “Onlar, hidâyet yerine sapıklığı satın aldılar da alışverişleri kâr getirmedi” (Bakara (2), 16) âyetinde isti'âre vardır.

- İştira (alışveriş) kelimesi, ihtiyar (seçme) kelimesinden isti'âre edilmiştir.
- "Allah, onlara açlık ve korku elbisesini tattırmıştır" (Nahl (16), 112) âyetinde isti'âre-i mücerrede vardır.

Mecâz-ı Mürsel, alakası benzerliğin dışında bir şey olan ve bir karînedan dolayı hakîkî mananın dışında bir manada kullanılan luğavî mecâz çeşididir.

- Kalplerinde olmayan şeyi ağızlarıyla söylüyorlar" (Âl-i İmran (3), 167) âyetindeki efvah (ağızlar) kelimesinde mecâz-ı mürsel vardır.
- Burada küll ağız; cüz ise dildir.
- Ağız zikredilmiş, dil kastedilmiştir.
- Alaka, külliyettir.
- Karîne ise ağzın söz söyleyememesidir.
- "ve ikram ve celal sahibi Rabbinin yüzü (zâtı) baki kalır"
- (Rahman (55), (27) âyetinde vech (yüz) kelimesinde mecâz-ı Mürsel yapılmıştır.
- Burada cüz, vech; küll ise zâttır.
- Vech zikredilmiş, zât kastedilmiştir.
- Âyetin anlamı şöyledir: "Rabbinin zâtı baki kalır".
- Alaka, cüziyettir.
- Karîne ise, Rabbin vechinin tek başına baki olamamasıdır.

Teşbîh, belli bir maksat için aralarındaki ortak bir nitelikten dolayı bir şeyi başka bir şeye benzetmeye verilen isimdir.

- "O, taş gibidir" (Bakara (2), 74);
- "Onlar, kenetlenmiş bina gibidirler" (Saff (61) 4);
- "Müminler, ancak kardeşler" (Hucurat (49), 10)

Kinâye, bir sözü, hakîkî manası da kastedilebilecek şekilde, hakîkî anlamın dışında bir anlamda kullanmaya verilen isimdir.

- "Yahudiler, Allah'ın eli bağlıdır, dediler" (Maide (5), 64) âyetindeki **yedullahi mağluleh** ifadesi, cimrilikten kinâye olarak kullanılmıştır.

b. Kur'ân'daki Dar ve Geniş Anlamlı Lafızlar (Âmm ve Hâss):

Hâss, ilk vaz'da tek bir manaya veya sınırlı sayıdaki fertlere delalet eden lafızdır.

Âmm, bütün fertleri istisnasız bir şekilde kapsayan lafızdır.

- Allah'tan korkan bütün şahıslar için, Rableri katında cennetler vardır" (Âl-i İmran (3), 15) âyetinde
- ittika kelimesinin başına gelen "ellezîne" "bütün korkanlar" şeklinde umûm ifade etmektedir.
- "Tüm müminler kurtuluşa ermiştir" (Müminun (23), 1) âyeti gibi.
- " Kim bir kötülük yaparsa onun cezasını görür" (Nisa (4), 123) âyetindeki "men" gibi.
- "Bu kitap, kendisinde hiçbir şüphe olmayan bir kitaptır" (Bakara (2), 2) âyetindeki "reyb/şüphe" kelimesi gibi.
- " Adamlar vardır ki ne ticaret, ne alışveriş onları Allah'ı anmaktan alıkoyamaz" (Nur (24), 37) âyetinde rical kelimesi çoğul cins isim olarak umum ifade etmektedir.
- "Bir topluluk kendinde olan durumu değiştirmedikçe Allah da o toplumda olan hali değiştirmez" (Ra'd (13), 11) âyetinde
- önce "Allah o toplumda olan hali değiştirmez" şeklinde umûm bir ifade kullanılmış, sonra hattâ edatıyla umûm daraltılmıştır.

c. Kur'ân'daki Anlamı Kapalı Lafızlar:

Garîbu'l-Kur'ân:

- Az kullanılması, farklı lehçe ve dillerden alınması sebebiyle manası sözlüklere başvurulmadan anlaşılmayan kapalı lafızdır.
- Kur'ân'da yer alan garîb kelimelerle ilgili ilk çalışmayı Nafi b. Ezrak yapmıştır.
- 200 garîb kelimeyi bir eserde toplamıştır.
- Rağîb el-İsfahânî'nin el-Müfredât fî Garîbi'l-Kur'ân adlı eseri, tüm Kur'ân kelimelerini içeren bir sözlük olmuştur.

Mübhemâtü'l-Kur'ân,

- İsimleri doğrudan zikredilmeyip ism-i mevsul, zamir, künye, lakap ve sıfatla kapalı bir şekilde ifade edilen lafızdır.

1. Mübhem kelimenin anlamının Kur'ân'ın başka bir yerinde geçmesi:

- "(bizi) nimet verdiğin kimselerin yoluna ilet" (Fatiha (1), 7) âyetinde ism-i mevsul olan
- **ellezine** ile nimet verilen kimselerin kimler olduğu belirtilmemiştir.
- Bu, (Nisa (4), 69) âyetinde bu kimseler "nebilir, siddıklar, şehidler ve salihler" şeklinde açıklanmıştır.
- Kur'ân'daki müphemleri tespit etmenin en güvenli yolu, nasrlara (Kur'ân ve Sünnet) ve sağlam rivâyetlere başvurmaktır.
- Kur'ân'ın müphemlerini konu edinen eserlere Mübhemâtü'l-Kur'ân ismi verilmektedir.
  1. Süheylî, et-Ta'rîf ve'l-İ'lâm fîmâ Übhime mine'l-Esmâ ve'l-E'lâm mine'l-Kur'ân;
  2. İbn Cemâ'a, et-Tibyân fî Mübhemâtî'l-Kur'ân;
  3. Suyûtî, Müfhimâtü'l-Akrân fî Mübhemâtî'l-Kur'ân.

Mücmel-Mübeyyen:

- Mücmel, detaya girilmeden sözün sahibi tarafından bir açıklama yapılmadıkça kendisinden kastedilen mananın anlaşılacağı lafızdır.
- Kur'ân'daki mücmel lafızlar, ya bizzat Kur'ân ya da Hz. Peygamber tarafından açıklanır.
- Mücmel lafız, sözü söyleyen tarafından açıklandığında ancak anlaşılabilir.
- Anlaşılınca da mübeyyen (açıklanmış) veya mufassal (tafsilatlandırılmış) adını alır.

Mücmel lafızın geçmesinden hemen sonra açıklanmasıdır.

- Göğe ve târika andolsun!
- Târıkın ne olduğunu sen nereden bileceksin!
- O, karanlığı delen yıldızdır" (Târık (86), 1-3)
- âyetlerinin birincisinde târik kelimesinin anlamı anlaşılmamaktadır;
- ikinci âyet de zaten bunu sormakta,
- üçüncü âyet ise târikın karanlığı delen bir yıldız olduğunu açıklamaktadır.

Bir âyetteki mücmel lafızın, başka bir âyette açıklanmasıdır.

- "O, din gününün sahibidir" (Fatiha (1), 3) âyetinde din gününün ne olduğu mücmeldir.
- İnfitar suresinde yer alan "Sen din gününün ne olduğunu nereden bileceksin?"
- Evet sen nereden bileceksin din gününün ne olduğunu?
- O, kimsenin kimseye yardım edemeyeceği bir gündür; o gün emir/güç-kudret Allah'ındır" (İnfitar (82), 17-19) âyetleri,
- önce soru sormakta; sonra **din gününü** kimsenin kimseye fayda vermeyeceği, sadece Allah'ın sözünün geçeceği gün olarak açıklamaktadır.

Sünnetin, âyetlerin mücmelini açıklamasıyla ilgili misal çoktur.

- Kur'ân'da birçok yerde geçen **ve "namazı kılın"** (Bakara (2), 43, 83, 110; Nisâ (4), 77, 103...) âyetleriyle namaz kılmak emredilmiş.
- Ancak namazın nasıl kılınacağı açıklanmamıştır.
- Mücmel olan **"salât"** lafzını Peygamberimiz **"ben nasıl namaz kılıyorsam, siz de o şekilde kılın"** diyerek
- namazın nasıl kılındığını detaylı bir şekilde açıklamıştır.

2. LAFIZLARARASI İLİŞKİLER

Mütebâyin Lafızlar (Ayrı Anlamlılık)

- Lafızları da anlamları da farklı kelimelere **mütebâyin** (ayrı anlamlı lafızlar) denir.
- Meselâ: Harace (çıkı) ve **fehime** (anladı) kelimeleri, hem lafız, hem de anlam olarak birbirinden farklıdır.
- Kur'ân'da aralarında **çokanlamlılık, eşanlamlılık, yakınanlamlılık, zıtanlamlılık** ilişkisi bulunan kelimelerin dışındaki tüm kelimeler bu kapsamdadır.

Müterâdif Lafızlar (Eşanlamlılık)

- Lafızları farklı, anlamları ise aynı olan kelimelere **müterâdif** (eşanlamlı) denmektedir.

Mütekârib Lafızlar (Yakınanlamlılık)

- Lafızları farklı, fakat anlamları yakın olan kelimelere **mütekârib** (yakınanlamlı) kelimeler denir.
- Arapça'da cimri anlamıyla ilgili birçok mütekârib kelime vardır.
- (bahîl, şahîh, danîn, katûr, le'îm, şedîd, dîk, mâni', mesîk, hasûr, cibz, lehiz, lasıb, kezz, sâmir, ka'il, fâhiş).
- Bunların hepsi, cimri anlamında müşterektir.

Ancak bunlardan bir kısmı, cimriliğin mahiyeti hakkında farklı anlamlara sahiptir.

Meselâ

- "bahîl" normal cimriyi;
- "le'îm" kendisi yiyen, başkasına yedirmeyen;
- "şahîh" doğuştan hırslı;
- "hasûr" elde edemediği şeyi başkasından meneden ve
- "katûr" ise aşırı cimriyi ifade eder.

Müşterek Lafızlar (Çokanlamlılık)

- Birçok farklı anlama delalet eden lafza **müşterek** (çokanlamlı kelimeler) denmektedir.
- Meselâ **ayn** kelimesi, göz, pınar, casus gibi birçok anlama gelmektedir.
- Hâkka suresinde amel defteri solundan verilen kişinin pişmanlıklarının yer aldığı kısımda,
- "keşke bana amel defterim verilmeseydi, şu hesabımı görmemiş olsaydım, keşke ölüm beni yok etseydi, malım bana fayda vermedi" gibi
- yakarışlardan sonra "gücüm, saltanatım da yok olup gitti" (Hâkka (69), 29) ifadesi yer almaktadır.
- Âyetin bağlamı, bütünüyle güç-kuvvet anlamını ortaya koyarken, özellikle "malım bana fayda vermedi" bölümü,
- net bir şekilde bu anlamı desteklemektedir.

Müşterek konusuyla ilgili tefsîr alanında müstakil bir Kur'ân ilmi gelişmiştir: el-Vücûh ve'n-Nezâir.

Mütezâd Lafızlar (Zıt Anlamlılık)

- Zıt iki anlama sahip olan kelimeye **mütezâd** veya **zıdd** lafız; ilgili olguya da **tezâd** denmektedir.
- Zıdd'ın çoğulu ise ezdâddır.
- Zıt anlamlı kelimenin manasının tespitine Kur'ân'dan bir misal verelim.
- "Geçip giden geceye, soluk almaya başlayan/yüzünü gösteren sabaha andolsun!" (Tekvîr (81), 17-18)
- âyetlerindeki "**as'ase**" kelimesi, gelmek ve gitmek şeklinde iki zıt anlama sahiptir.
- Müfessirler, ilgili kelimenin burada, peşine gelen âyetin
- "sabahın soluk alması, yüzünü göstermesi, gelmesi" şeklindeki manasından hareketle
- "gecenin gitmesi" anlamına geldiğini belirtmişlerdir.
- Çünkü gece gelince sabahın gelmesi uygun olmayıp, gece gidince, sabahın gelmesi uygundur.

3. DİL MERKEZLİ KUR'ÂN İLİMLERİ

a. Emsâlü'l-Kur'ân:

- "Emsâl", benzer, benzeyen, sıfat, söz, ibret, kıssa gibi anlamlara gelen "mesel" kelimesinin çoğuludur.
- Arap dili ve edebiyatında **mesel**, atalardan gelen demektir.
- Onların yüzyıllar içindeki deneyim ve gözlemlerine dayanır.
- Düşüncelerini değişmez kalıp ve klişeleşmiş özlü sözlerle öğüt ve hüküm içerecek biçimde yansıtır.
- Lafzı ve anlamı beğenilerek nesilden nesile aktarılır.
- Çoğunlukla asli durumuna benzeyen halleri açıklanır.
- Örnekleme amacıyla kullanılan anonim özdeyiştir.

Kısaca mesel, özdeyiş ve atasözü demektir.

En önemli özellikleri de, lafzının kısa, anlamının doğru, kendisinin yaygın ve anonim, formunun da değişmez klişe olmasıdır.

Mesel, kaynak olarak, bir hadiseye binaen söylenir, insanlar tarafından beğenilirse, daha sonra ilk hadiseye benzer durumlar için kullanılır.

Meselin yeni bir durum için söylenmesine **darbı mesel** denir.

Bir tefsîr terimi olarak **mesel** ise,

- isti'âre,
- teşbîh,
- temsîl veya
- kinâye yoluyla

anlaşılması zor olan bir durumu, bir niteliği, bir nasihatı veya bir kıssayı aklî ve hissî düzeyde açıklama biçimidir.

Buna **temsîlî anlatım** da denmektedir.

Kur'ân'daki temsîlî anlatımla değişik gayeler hedeflenmiştir:

1. Bilgi vermek, öğretmek.
2. İkna etmek.
3. Özendirme ve caydırmak.
4. Övmek veya yermek; yüceltmek veya aşağılamak.
5. İbret ve ders almak.
6. Örnek vermek.
7. Edeb ve hayâyı korumak.

Kur'ân'daki meseller, üç kısma ayrılmaktadır:

a) **Sarîh mesel**: Mesel lafzı kullanılarak teşbîh yoluyla yapılan mesellerdir.

"Allah katında İsa'nın durumu, Âdem'in durumu gibidir" (Âl-i İmran (3), 59).

b) **Gizli mesel**: Mesel lafzı kullanılmadan bir durumu, ya doğrudan ya da isti'âre ve kinâye yoluyla veciz bir şekilde anlatmaktır.

"Rabbinin izniyle güzel ülkenin bitkisi güzel çıkar, kötü olandan ise faydasız bitkiden başkası çıkmaz" (Araf (7), 58)

- Burada hakîkî mümin, toprağı verimli ülkeye; inkârcı ise, çorak ülkeye benzetilmiştir.

c) **Mürsel Mesel**: Teşbîh unsuru olmaksızın çok veciz bir lafızın; yoğun bir anlamla ortaya konan bir kısım âyetlerin vecize gibi değerlendirilmesidir.

"Kötülük yapan onun cezasını görür" (Nisa (4), 123) âyeti,

"Cezalandırıldığı gibi cezalandırılırsın" atasözüne mukabil sayılmıştır.

b. Aksâmü'l-Kur'ân:

- **Kasem** sözlükte, yemin, ahid, akt gibi anlamlara gelmektedir.
- Çoğulu, **aksâm**dır.
- İslâm öncesi Arap toplumunda söz pekiştirmek için kullanılan tekid üsluplarından biridir.
- Kasem, tanrılara, putlara, şerefe, atalara ve değişik saygın unsurlara yapılırdı ve son derece yaygındı.
- Herhangi bir konuda kararlılığı göstermek; yapacağı veya yapmayacağı şeyi kesin olarak icra edeceğini taahhüd altına almak için yemine başvurulurdu.
- Kur'ân'da Allah, kendisine, fiillerine ve yaratıklarına yemin etmiştir.

Allah'ın yemin etmesi;

1. Muhatabın bildiği ve uyguladığı üslupla onlara hitap etmesi,
2. Sözüden dönmeyen bir varlık olması sebebiyle sözünün doğruluğunu ortaya koymak değil, doğruluğunu muhatapların üslubuyla pekiştirmesi içindir.

- Kasem, harf ve fiille yapılır.
  - Harfle yapılan kasemde kasem harfleri, **vav, be ve te** harfleridir.
  - Tefsîr ilminde kasem konusunu ele alan Kur'ân ilmine, **Aksâmü'l- Kur'ân** denir.
1. İbn Kayyim'in et- Tibyân fi Aksâmi'l-Kur'ân'ı
  2. Abdülhamid el-Ferahî'nin İm'ân fi Aksâmi'l- Kur'ân

B. KUR'ÂN'IN MANALARINA DAİR İLİMLER

1. MUHKEM-MÜTEŞABİH

- Muhkem, delaleti açık, manası başka bir konuyla karışmayacak derecede net olan ve tek manası bulunan âyetlere denir.
- Müteşâbih ise birçok manaya ihtimali olan ve bu manalardan birini tayin edebilmek için hârici bir delile ihtiyacı olan âyetlerdir.

Kur'ân'da Müteşâbih Âyetlerin Bulunmasının Sebepleri;

- Kur'ân'da müteşâbih âyetlerin bulunmasında insanlığın ilerlemesi açısından önemli faydalar bulunmaktadır.
  - Bir taraftan arayış içinde olmak, insanın halifelik görevinde başarılı olması, yönettiği dünyayı huzurlu hale getirmesine katkıda bulunur.
  - Muhkemler, daha çok helal ve haramı açıklayan âyetlerdir.
  - Muhkemler nâsîh, helâl, haram, hudûd, ferâiz, imân edilip amel edilen hususlardır.
  - Müteşâbihler, mensûh, mukaddem, muahhar, emsal, yeminler ve imân edilen, ancak amele konu olmayan hususlardır.
- Kur'ân'ın "namaz kılın, zekat verin" (Bakara (2), 43, 83, 110, 277) emirleri ile
- "Allah'ın haram kıldığı cana kıymayın" (Enam (6), 151; İsrâ (17), 33),
- "fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin" (İsrâ (17), 31),
- "zinaya yaklaşmayın" (İsrâ (17), 32) gibi yasakları muhkem alana ait birkaç misaldir.

Müteşâbihlerin kökeninde **Allah'ın muradının gizlenmesi** bulunmaktadır.

Bu gizlilik ve müteşâbihlik;

1. lafızda,
2. manada,
3. lafız ve mananın her ikisinde de olabilir.

Lafızda müteşâbihlik:

"Üzerlerine yürüdü ve onlara sağ eliyle vurdu" (Saffat (37), 93) âyetindeki "yemîn" kelimesi ise "sağ el, kuvvet ve yemin" manalarına gelen müşterek bir lafızdır. Acaba bu âyette bu üç anlamın hangisi kastedilmiştir sorusu lafızda müteşâbihliğe misâldir.

Müteşâbihliğin manada olmasına gelince;

Bu gruba;

- Allah'ın sıfatlarını,
- kıyamet hallerini,
- cennet nimetlerini,
- cehennem azabı gibi hususları misâl vermek mümkündür.

Müteşâbihliğin hem lafız hem de manada olması:

- "İyilik ve erdem evlere arkalarından girmeniz değildir" (Bakara (2), 189) âyetini verebiliriz.
- Acaba "eve arkadan girmek" ne demektir?
- Bu ifade hem lafız hem mana açısından müteşâbihtir.
- Arapların câhiliye dönemindeki âdet ve uygulamaları bilinmezse bu âyet tam olarak anlaşılabilir.
- Nitekim cahiliye devrinde Araplar ihrama girdiklerinde evlerine kapılarından girmezler,
- duvardan ya da çatıdan/üstten bir delik açıp oradan girip çıkar,
- bunu da bir iyilik ve erdem olarak görürlerdi.

2. HURÛF-I MUKATTA'A (Kesik Harfler):

Kur'ân'da bazı sûrelerin başında bazen bir, bazen de bir kaç harfin birleşmesinden meydana gelen rumuzlar bulunmaktadır. Bu harflere kesik harfler manasında "el-hurûfu'l-mukatta'a" adı verilmektedir.

Söz konusu harfler şunlardır:

1. Elif lâm mîm,
2. Elif lâm râ,

3. Elif lâm mîm râ,
4. Elif lâm mîm sâd,
5. Kâf hâ yâ ayn sâd,
6. Tâ sîn mîm,
7. Tâ sîn,
8. Yâ sîn,
9. Tâ hâ,
10. Hâ mîm,
11. Sâd,
12. Nûn,
13. Kâf

Tam bir âyet olup olmadıkları **ihtilafı olan** bu harfler, 27'si Mekki, 2'si Medeni olmak üzere toplam 29 sûrenin başında bulunmaktadır.

Hurûf-ı Mukatta'anın Tefsiri,

- ❖ Bu harflerin bilgisi sadece Yüce Allah'a aittir.
- ❖ Bunların bilgisi başkalarından gizlenmiştir.
- ❖ Bu harflerin manaların araştırılmasında bir sakınca yoktur.

3. KUR'ÂN'DA ÇELİŞKİ VEHİMİ (MÜŞKİLÜ'L-KUR'ÂN):

- Kur'ân'ın çeşitli özelliklerine vakıf olmayan bazıları onun birtakım âyetleri arasında ihtilaf bulunduğunu zannedebilir.
- Başka bir ifadeyle bir âyetin manasının başka bir âyetin manasıyla çeliştiğini düşünebilir.
- Böyle bir vehme düşmüş kimseye cevap verilmesi ve vehminin giderilmesi gerekir.
- İşte bu tür izahları yaparak vehimleri ortadan kaldırmaya çalışan Kur'ân ilmine "Müşkilü'l-Kur'ân" denir.
- Kur'ân'da bu gibi vehimleri izah eden tefsîrlere yanında müstakil eserler de meydana getirilmiştir.
- Meselâ İbn Kuteybe'nin Te'vilü Müşkilü'l-Kur'ân adlı eseri bu alanda oldukça önemlidir.
- bu eserini filozof ve reycilerin eleştirilerine karşı Kur'ân'ın doğruluğunu savunmak için telif etmiştir.
- "Hani Musa ile kırk gece sözleşmiştik" (Bakara (2), 51).
- "Musa ile otuz gece sözleştik ve ona on gece daha kattık" (Arâf (7), 142).
- Görüldüğü gibi Yüce Allah Hz. Musa ile sözleştiği gecenin sayısı hakkında, birinde kırk, diğerinde ise otuz sayısını vermektedir.
- İki sayı birbirini tutmadığı için çelişki vehmi görülebilir.
- Oysa ikinci âyette sözleşilen otuz geceye on daha ilave edilmek suretiyle toplam kırk sayısı ortaya çıkmaktadır.
- Buna göre Bakara sûresindeki âyet istikrar bulmuş nihai sayıyı verirken,
- Araf sûresindeki âyet süreci detaylı olarak vermekte, sonuç olarak o da aynı sayıya ulaşmaktadır.
- Böylece çelişki vehmi ortadan kalkmaktadır.

4. KUR'ÂN'IN SİYAKI (ÂYETLER VE SÛRELER ARASI MÛNASEBET):

- Siyak, Kur'ân'ın doğru anlaşılıp tefsîr edilmesine katkı sağlayan en önemli mana ilimlerinden birisidir.
- Siyak kelimesiyle daha ziyade Kur'ân'ın metin yönü kastedilmektedir.
- Siyak, bir ifadenin önünde ve arkasındaki birimlerle sergilediği ilişkiler bütünüdür.
- Bu ilişkiler merkezî ifadenin doğru ve sağlıklı anlamlandırılıp yorumlanmasında çok önemli katkılar sağlamaktadır.
- **Siyaklar; altı temel unsur yerini almaktadır:**

1. âyet içi siyak münasebeti,

- Meselâ Bakara (2) sûresinin 275. âyetinin "faiz yiyenler (mahşerde) ancak şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar" şeklindeki cümlesi çok ağır ve tehditkâr bir ifadedir.
- Bu âyet faiz yemenin haram olduğunu kesin olarak bildirmekle birlikte bu ağır cezanın salt faiz yemekten kaynaklanmadığı,
- haramı haram kabul etmemekten neş'et ettiği aynı âyetin şu cümlesinden anlaşılmaktadır:
- "Bu (cezaya dûçâr kılınmaları) onların zaten alış veriş de faiz gibi demelerindedir".
- Şu halde faizcilerin, tefecilerin âhirette çarptırılacakları ağır ceza, onların faizi haram görmeyerek ve onu helal olan ticaretle aynı tutarak, başka bir ifadeyle helali ve haramı inkâr ederek yemelerindedir.
- İşte bu mana, bir âyetin siyak bütünlüğü içinde ortaya çıkmaktadır.

2. âyetler arası siyak münasebeti,

- Kalem sûresinin 23. âyetinde geçen "gizli gizli fısıldaşarak yürüdüler" cümlesini ele alabiliriz.
- Sadece bu cümleden, fısıldaşarak yürüyenlerin kim oldukları ve hangi konuda fısıldaştıkları anlaşılabilir.
- Âyet siyakiyle birlikte, yani aynı sûrenin 22. ayeti okunduğunda bu kimselerin ürünlerini toplamaya giden bostan sahipleri oldukları,
- 24. âyet okunduğunda ise ürünleri devşiren pay istemeye gelen yoksulları bostanlarına sokmama ve onlara hiçbir şey vermeme konusunda fısıldaştıkları anlaşılabilir.

3. farklı konular arası siyak münasebeti,

- Meselâ Bakara sûresinin 190-195. âyetleri savaş ve cihaddan bahsederken, 196- 203. âyetler ise hacdan söz eder.

- Yani savaş ve cihaddan bahseden âyetlerle hacdan bahseden âyetler arka arkaya gelmiş, cihad ve hac komşu olmuş, birlikte bir siyak ilişkisi oluşturmuşlardır.
- Bilindiği gibi savaş ve hac ibadetinde kullar hem can hem de malla imtihan edilirler.
- Bu itibarla cihad ve hac en zor ibadetlerdendir.
- Hz. Peygamber, “cihadın en güzeli, kabule şâyân olan hacdır” buyurarak cihadla hac konuları arasındaki münasebeti göstermiştir.

4. sûre içi siyak münasebeti,

- Taha Mekki bir sûredir.
- Hem nüzul, hem de tertip açısından Meryem sûresinden sonra Habeşistan’a hicret ile İsrâ mucizesi arasında nazil olmuştur.
- Sûrenin genel hedefi, kavminin ilahî daveti kabul etmemeleri neticesinde ortaya çıkan bela ve musibetlere karşı
- Hz. Peygamber’i sabırlı olmaya teşvik etmektir.
- Nitekim Tâhâ sûresinin bütün âyetleri incelendiği takdirde sözü edilen hedefe hizmet ettiği görülmektedir.
- Daha net bir sahne görüntüsü için sûredeki âyetleri şu dört farklı gruba ayırmak mümkündür;
  - I. Sabırlı olmaya teşvik (1-8. âyetler),
  - II. Hz. Musa kıssası (9-114. âyetler),
  - III. Hz. Adem kıssası (115-127. âyetler),
  - IV. Çıkarılması gereken dersleri ihtiva eden sonuç bölümü (128-135. âyetler).

5. sûreler arası siyak münasebeti,

- Fatiha sûresinin 5. âyetinde mü’min kulların dilinden “(Ya Rab) bizi dosdoğru yola hidâyet eyle” duası yer almaktadır.
- Bakara sûresinin 1. ve 2. âyetlerinde ise “Elif lâm mîm. İşte bu kitap, kendisinde hiçbir şüphe yoktur, takva sahipleri için yol göstericidir,
- hidâyettir” cümleleri Allah’ın, kullarının hidâyet isteme duasına icabet ederek onlara yol gösterdiğini ortaya koymaktadır.
- Çeşitli açılardan bu tür siyak ilişkilerini bütün sûreler arasında kurmak mümkündür.

6. bütün Kur’ân içi siyak münasebeti

- Pek çok âyette Allah’tan başka hiç kimsenin şefaate edemeyeceği bildirilmektedir.
- Bunların bazıları şunlardır: “De ki şefaatin tamamı Allah’a aittir. Göklerin ve yerin mülkü O’nundur” (Zümer (39), 44);
- “Rablerinin huzurunda haşredilmekten korkanları uyar ki onların Allah’tan başka hiçbir dostları ve şefaatchileri yoktur” (En’am (6), 51).
- Sadece bu âyetleri okuyan bir kişi, ahiret gününde Allah’tan başka kimsenin şefaate edemeyeceği sonucuna ulaşabilir.
- Ancak Kur’ân’ın aynı konuyla ilgili başka âyetleri de vardır ve bu âyetler, Allah’ın izin verdiği bazı kimselerin şefaate edebileceğini dile getirmektedirler: “O gün, Rahmân’ın izin verdiği ve sözünden razı olduğu kimseden başkasının şefaati fayda vermez.” (Taha (20), 109);
- “Rahmân’ın katından söz alanların dışında hiç kimse şefaate sahip olamaz” (Meryem (19), 87);
- “O’nun katında, O’nun izin verdikleri dışında kimsenin şefaati fayda vermez” (Sebe (34), 23).
- Bu âyetlerden açıkça anlaşıldığı gibi Yüce Allah’ın sevdiği ve razı olduğu kimseler şefaate edebileceklerdir.
- İmkansız olan husus, Allah’a rağmen şefaate etmektir.
- Çünkü putlar ve Allah katında hiçbir kıymeti olmayanlar, değil başkasını, kendilerini bile kurtaramayacaklardır.

5. KUR’ÂN’IN İ’CAZİ (İ’CÂZU’L-KUR’ÂN):

İ’câz ve Mucize, bir şeyin benzerini yapmaktan muhatabı âciz bırakan olağan üstü duruma, hârikulâde işe mucize denir.

Hz. Peygamber Kur’ân mucizesi ile inkârcı Araplara şu üç merhalede meydan okumuştur:

1. Kur’ân ile meydan okuma:

“De ki: Andolsun bu Kur’ân’ın bir benzerini ortaya koymak üzere insanlar ve cinler bir araya gelseler, birbirlerine destek olsalar, yine de onun benzerini meydana getiremezler” (İsrâ (17), 88).

2. On sûre ile meydan okuma: “Yoksa onu (Kur’ân’ı) uydurdu mu diyorlar? De ki: Eğer doğru iseniz Allah’tan başka kime sözünüz geçiyorsa (yardımınıza) çağırın da siz de onun gibi uydurulmuş on sûre getirin. Eğer (onlar talebinize) cevap veremiyorlarsa, bilin ki o (Kur’ân) ancak Allah’ın ilmiyle indirilmiştir” (Hûd (11), 13-14).

3. Bir sûre ile meydan okuma: “Yoksa onu (Muhammed) uydurdu mu diyorlar? De ki: Onun benzeri bir sûre getirin” (Yûnus (10), 38).

İ’câzda Sarfe Teorisi:

- Bazı Mutezili âlimlerin i’caz görüşü olarak karşımıza çıkan “sarfe” teorisi, ilk asırlardan beri tartışılan bir yaklaşımdır.
- Bu teoriye göre Kur’ân’ın benzeri rahatlıkla ortaya konabilirdi, ancak Allah buna engel olmuştur.
- Allah’ın engel olması yüzünden Kur’ân’a karşı koymaya, benzerini getirmeye yönelmiş himmetler; başarısız olmuş, sonuçsuz kalmıştır (sarfu’l-himem ani’l-muârada)

- Allah Arapları Kur'ân'a muaraza etmekten alıkoymuş; onların edebî yetenek ve kudretlerini ellerinden alarak başarıya ulaşmalarına engel olmuştur.
- Allah meseleye müdahale etmeseydi, belagat ve fesahatın altın çağını yaşayan Arap edipler, Kur'ân'ın bir benzerini, hatta ondan daha güzelini de ortaya koyabilirdi.
- İşte bu ilahî müdahale önceki peygamberlere verilen **hissî mucizeler** gibi bir mucizedir.
- Sarfe teorisinin bu haliyle Allah'ın ulûhiyet ve rubûbiyet hikmetini zedelediği söylenebilir.
- Çünkü kullarının elinden mücadele güçlerini aldıktan sonra,
- **"haydi gücünüz yetiyorsa Kur'ân'ın bir benzerini yapın"** demesi Rabbimiz için mümkün gözükmemektedir.

Kur'ân'ın İ'caz Yönleri

1. Dil ve Nazım Yönüyle İ'caz:

- Her şeyden önce Kur'ân, Arap dilinin mucizesi olmuştur.

2. İlmi İ'caz:

- Kur'ân'ı gönderen Allah aynı zamanda zerreden küreye tüm varlığın da sahibidir, yarattığı her şeyi en iyi bilendir.
- Allah Kur'ân'da yarattığı varlıklardan söz etmiş; güneşten, aydan, balıklardan vs. bahsederek insanın zihin ve bakışlarını dış dünyaya yönlendirmiştir.

3. Gaybî İcaz:

- Kur'ân, insanların bilmeye imkân bulamadıkları gayb haberlerini ihtiva eder.
- Peygamberimiz zamanında iç yüzleri açığa vurulan münafıkların durumu nazil olduğu ana; Bizanslıların İranlılarla savaşacakları gibi haberler ise geleceğe ait gayb haberleridir.
- Bu yönden de Kur'ân mucizedir.

4. Medeniyet İnşası Yönüyle İ'caz:

- Kur'ân hem beden, hem ruh açısından insanı tatmin edecek yolları gösteren bir rehber kitaptır.
- İnsanın tüm zayıf noktalarıyla kabiliyetlerini son noktasına kadar dikkate alan Kur'ân,
- tüm insanlık için en güzel yaşama modelini sunmuştur.
- Gerçek huzur, Kur'ân'ın bildirdiği tevhid, namaz, zekât, oruç, ahlaklı ve dürüst olmak gibi hayat veren esaslarını özümsemekte ve yaşamaktadır.
- Bütün bu esasları özümsemiş insanların kurdukları dünya, elbette dünyanın en medeni ve en insancıl medeniyetidir.
- Bu ilke ve esasları, hiç bir beşerin kendiliğinden tespit etmesi ve gerçekleştirmesi mümkün değildir.
- Dolayısıyla, bu yönüyle de Kur'ân mucizedir.

İ'caz konusunda telif edilmiş eserler:

1. Osman el-Câhiz, Nazmu'l-Kur'ân;
2. Rummânî, en-Nüket fi İ'câzi'l-Kur'ân;
3. Hattâbî, Kitâbu Beyâni İ'câzi'l-Kur'ân;
4. Ebû Bekr el-Bâkîllânî, İ'câzü'l-Kur'ân;
5. Abdülkâhir el-Cürcânî, Delâilü'l-İ'câz ve er-Risâletü's-Şâfiye fi'l-İ'câz;
6. Fahreddin Râzî, İ'câzü'l-Kur'ân;
7. Zemelkânî, el-Burhân fi İ'câzi'l-Kur'ân;
8. Muallim Naci, İ'câzü'l-Kur'ân;
9. Mustafa Sâdik er-Râfiî, İ'câzü'l-Kur'ân;
10. Seyyid Kutub, et-Tasvirü'l-Fennî fi'l-Kur'ân (Türkçesi: Kur'ân'da Edebi Tasvir).

6. ÜSLÛBU'L-KUR'ÂN: Kur'ân'ın üslubu denildiğinde ise

- mesajlarını,
- hükümlerini,
- tespitlerini,
- öykülerini vs.

anlatırken izlediği **anlatım tarzı**, ifâdey-i merâm yöntemi anlaşılır.

7. KUR'ÂN'IN GRAMER YAPISI (İ'RÂBU'L-KUR'ÂN):

- Kur'ân'ın gramer yapısını inceleyen ilim dalına Kur'ân'ın irabı (İ'rabu'l- Kur'ân) denir.
- İ'rabu'l-Kur'ân ilmi, Kur'ân kelimelerini ve cümlelerini gramer yönünden incelemekte ve tahlil etmektedir.
- İslâm âlimleri Kur'ân'ın doğru olarak tefsîr edilmesine katkı sağlamak için Kur'ân'ın gramer yapısı ve İ'rabı üzerine eserler telif etmişlerdir.

Bu eserlerin başlıcaları şunlardır:

1. Müberred, İ'râbu'l-Kur'ân;
2. Zeccâc, İ'râbu'l-Kur'ân;
3. İbn Fâris, İ'râbu'l- Kur'ân;
4. Kutrub, İ'râbu'l-Kur'ân;
5. Ma'mer b. Müsennâ, İ'râbu'l-Kur'ân;

6. Muhyiddîn Derviş, İ'râbu'l-Kur'âni'l-Kerîm;
7. Ebu'l-Bekâ, et-Tibyân fi İ'râbi'l-Kur'ân;
8. Huseyn b. Ebî'l-İzz el-Hemedânî, el-Ferîd fi İ'râbi'l- Kur'âni'l-Mecîd;
9. Ebû Ca'fer en-Nehhâs, İ'râbu'l-Kur'ân;
10. İbn Sîde, İ'râbu'l- Kur'ân;
11. Mekki b. Ebî Tâlib, Kitâbu Müşkili İ'râbi'l-Kur'ân.

C. Tarihî Olgularla İlişkili Kur'ân İlimleri

1. ESBÂB-I NÜZÛL:

- "Nüzul sebepleri" anlamına gelen bu ifade,
- Hz. Peygamber'in risâlet döneminde meydana gelen ve
- Kur'ân'ın bir veya birkaç âyetinin yahut bir sûresinin inmesine yol açan olayı,
- durumu ya da soruyu ifade etmek üzere kullanılan bir tabirdir.
- Kur'ân-ı Kerîm'in bütün âyetleri belli sebeplere bağlı olarak inmiştir.
- Âlimler sadece 500 kadar âyetin iniş sebeplerinin bulunduğunu tesbit etmişlerdir.

Esbâb-ı Nüzûlün Çeşitleri:

1. Doğrudan Hz. Peygamber'e yöneltilen sorulara cevaben inen âyetler.
2. Toplumda infiale sebep olan bir olay hakkında inen âyetler.
3. Herhangi bir meselenin dinî hükmünü beyan etmek için nâzil olan âyetler.

Esbâb-ı Nüzûlü Bilmenin Faydaları:

- Âyetlerin manalarını anlamak kolaylaşır.
- Hükümler içeren âyetlerin hikmetlerini tespit etmek kolaylaşır.
- Kastedilen asıl mana, onun nüzûl sebebi bilindiği zaman net bir şekilde ortaya çıkar.
- Nüzûl sebebi bilinirse bu tür yanlış yönlendirmelerin ve istismarların önü alınmış olur.
- Kur'ân'ı anlamanın imkânsız olduğunu söylemek doğru değildir.
- Âyetlerin iniş sırasını bilmek...
- Bazen nüzûl sebeplerinde aynı âyetle ilgili birbirinden farklı rivâyetler nakledilir.

2. NÂSİH-MENSÛH:

Nesh, yok etmek, gidermek, bir şeyi bir yerden başka bir yere nakletmek ve yazmak gibi anlamlara gelmektedir.

Nesh, herhangi bir şer'î hükmün yerine başka bir şer'î hükmün gelerek öncekinin hükmünü ortadan kaldırması anlamındadır. Hükmü kaldırılmış olan âyete **mensûh**, hükmü ortadan kaldıran âyete de **nâsîh** denmektedir.

İslâm âlimleri dört tür nesihden söz etmektedir:

1. Kur'ân'ın Kur'ân'ı neshi.
  2. Kur'ân'ın sünneti neshi.
  3. Sünnetin sünneti neshi.
  4. Sünnetin Kur'ân'ı neshi.
- Neshin ilk üç şikkında ulemanın büyük ölçüde ittifakı varken son gruptaki nesh çeşidi hakkında farklı düşünenler olmuştur.
  - Bazı âlimler, Hz. Peygamber'in din adına konuştuğu her sözünün vahiy kaynaklı olduğuna dayanarak Sünnet'in de Kur'ân'ı neshedebileceğini ileri sürmüştür.
  - Sünnet'in Kur'ân'daki herhangi bir hükmü ortadan kaldırması mümkün değildir;
  - Çünkü nâsîh olan bir nassın, mahiyet itibarıyla mensûh olan nass ile ya aynı seviyede ya da ondan daha üstün bir konumda olması gerekir.
  - Oysa Kur'ân ile Sünnet birbiriyle özdeş ve aynı seviyede değildir.

Kur'ân'daki Neshin Çeşitleri:

Hükmü mensûh metni baki âyetler:

- "Nereye yönelirseniz Allah'ın yüzü oradadır" (Bakara (2), 115) âyeti,
- "Biz senin yüzünün göğe doğru çevrilmekte olduğunu görüyoruz.
- İşte şimdi, seni memnun olacağın bir kıbleye döndürüyoruz.
- Artık yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir.
- Siz de nerede olursanız olun, (namazda) yüzlerinizi o tarafa çevirin.
- Şüphe yok ki Ehl-i kitap, onun Rablerinden gelen gerçek olduğunu çok iyi bilirler.
- Elbette Allah, onların yapmakta olduklarından habersiz değildir"
- (Bakara (2), 144) âyeti ile neshedilmiştir.
- İkinci âyet, ilk âyetin hükmünü ortadan kaldırmıştır.

- Fakat hükmü kaldırılan ilk âyet de Kur'ân'da mevcuttur.

Hükmü baki metni mensûh âyetler:

- Hz. Ömer'in naklettiği söylenen recm âyeti böyledir.
- "Yaşlı bir adam ya da kadın zina ettiklerinde Allah'tan bir ceza olarak onları recm edin" şeklinde bir âyetin,
- Nûr sûresinde var olduğu, ancak daha sonra neshedildiği rivâyet edilmiştir.

Hem hükmü hem de metni mensûh âyetler:

- Buna örnek olarak Hz. Âişe'den gelen şu rivâyet zikredilir:
- "Kur'ân'da bilinen on emzirme ile sütkardeşliğinin sabit olacağı inzal edilmişti;
- daha sonra bu, bilinen beş emzirme ile neshedildi."
- Buna göre on emzirmeye dair âyetin hem hükmü hem de metni neshedilmiştir;
- ancak bugün mushafta yer almayan beş emzirmenin metni neshedilmiş,
- hükmü ise baki kalmıştır.

3. KASASU'L-KUR'ÂN (KUR'ÂN KISSALARI):

- Kur'ân'da geçmişe dair anlatılan olaylara 'tarih' denmemiştir.
- Tarih, geçmişte yaşanan bir olaya ait kuru bir bilgi iken,
- Kur'ân'da anlatılan tarih, geçmişin haberleri üzerinden bir mesaj vermeyi amaçlar.

Kur'ân'da üç tür kıssa bulunmaktadır:

İlk gruptaki kıssalar, Allah elçilerini, elçilerin getirdikleri mesajları ve bu mesajlara ümmetlerinin gösterdikleri tepkileri anlatır.

- Meselâ Hz. Musa ile İsrâioğullarının kıssaları bu gruba girer.

İkinci gruptaki kıssalar, geçmişte yaşayan bazı topluluklar hakkında anlatılan kıssalardır.

- Mağara arkadaşları (ashâb-ı kehf) ve Ebrehe'nin ordusu hakkındaki kıssalar bu kategoridedir.

Üçüncü gruptaki kıssalar ise Hz. Peygamber dönemindeki olaylarla ilgilidir.

- Uhud ve Bedir harbini anlatan âyetleri de bu gruba misâl verebiliriz.

Kur'ân'daki Kıssaların Hedefleri;

- Tevhid, nübüvvet ve ahiret inancı gibi itikadî konuları, önceki ümmetlerin kıssalarını anlatarak tahkim etmek.
- Hz. Peygamber'i ve müminleri teselli etmek ve önceki peygamberlerle ümmetlerinden misaller vererek tüm peygamberlerin tebliğ yaptığını, her ümmetin benzer sıkıntılardan geçtiğini anlatmak.
- İslâm toplumunu, önceki ümmetlerin kıssalarıyla yetiştirmek.
- Hz. Eyyub'un sabrını, Hz. Yusuf'un iffetini; Firavun'un zulmünü, Karun'un zenginliğini anlatarak doğru yolda olmanın önemine dikkat çekmek.
- Akla ve kalbe dengeli hitap ederek toplumu eğitmek ve yetiştirmek.
- Kıssalardaki tekrarlar aracılığı ile psikolojik açıdan insanlara daha etkili bir tebliğde bulunmak ve onların dinî duyarlılıklarını canlı tutmak.
- Anlatılan kıssalardan hareketle ortak bir prensibe ulaşmak ve muhataplara genel bir ilke hakkında fikir vermek.

Kur'ân Kıssalarına Dair Bazı Problemler

1. Kur'ân'daki kıssaların büyük çoğunluğu tarihte olup bitmiş vakalarla ilgilidir.

- Bazı müsteşrikler, Kur'ân'daki kıssaların gerçekliği konusunda çeşitli ithamlarda bulunmuşlar ve bu kıssaların, tarihte gerçekleştiği durumdan daha farklı ifadelerle, mesela o günkü Arapların bildiği şekillerde Kur'ân'da anlatılmış olabileceğini ileri sürmüşlerdir.
- "Kutsal kitaplarda önemli olan, verilmek istenen mesajdır" diyen oryantalistler, Kur'ân'daki kıssalarda çelişkiler bulunduğu iddialarını da bu gerekçeye dayandırmışlardır.
- Bu düşünceler, bazı Müslümanlar tarafından da savunulmuştur.

2. Kur'ân'da hangi kıssanın anlatılacağına karar veren, şüphesiz ki Yüce Allah'tır.

- Meselâ kocası hakkında Peygamber'e şikâyetinde bulunan bir kadının şikâyetini detaylarıyla anlatan Allah, Bî'r-i Maûne faciası gibi Hz. Peygamber'in hayatında çok önemli bir yer tutan trajediye en küçük bir ifadeyle bile temas etmez.

3. Kur'ân'da tarihsel kıssaların yanı sıra temsili kıssalar da vardır.

- Meselâ farklı sûrelerde geçen Musa ve Firavun kıssası Kur'ân'da tarihsel bir öykü olarak anlatılırken bahçe sahipleri kıssası (Kalem (68), 17-33) temsili bir anlatımla bize sunulur.
- Kur'ân'da anlatılan temsili kıssalar, çoğunlukla 'misal/temsil/örnekleme' tarzı kıssalardır.

4. Kur'ân bir tarih kitabı olmadığından, kıssalarda tarihî bilgiler bir bütün olarak bulunmaz.

- Kuşkusuz, kıssalarda anlatılanların tarihte nasıl gerçekleştiklerini bilmek bir malumat olarak önemlidir; ancak bundan daha önemlisi, kıssaların niçin anlatıldıklarını tespit etmektir.

Mahiyetleri itibariyle Kur'an kıssaları üçe ayrılır:

1. Tarihî kıssalar:

1. Âdem ve iki oğlu,
2. Nûh,
3. Hûd,
4. Sâlih,
5. Lût,
6. İbrâhim,
7. İsmâil,
8. İshak,
9. Ya'küb,
10. Yûsuf,
11. Şuayb,
12. Mûsâ,
13. Dâvûd,
14. Süleyman,
15. Eyyûb,
16. Yûnus,
17. Zekeriyâ,
18. Yahyâ ve
19. İsâ gibi peygamberlerin kıssalarıdır.

Bazı şahsiyetlerle hadiselerle dair kıssalar da bu kategoriye girer.

1. Üzeyir,
2. Lokmân,
3. Zülkarneyn,
4. Firavun,
5. Nemrûd,
6. Kârûn,
7. Ashâb-ı Kehf,
8. Ashâbü'l-karye,
9. Ashâbü'l-fil,
10. Ashâbü'l-uhdûd gibi.

2. Kur'an'ın nüzûlü sırasında meydana gelen olaylar:

Kur'an'da bu olaylar da kıssa formunda anlatılmıştır:

1. İsrâ,
2. mi'rac,
3. Hicret,
4. Ahzâb,
5. Bedir,
6. Uhud,
7. Hendek,
8. Huneyn,
9. Hamrâü'l-esed,
10. Tebük savaşları ve seferleri,
11. Bey'atürrıdvân ve
12. Hudeybiye Antlaşması gibi.

3. Gaybî kıssalar:

Bunlar yedi ayrı sûrede anlatılan

1. Âdem'in yaratılışı kıssasıyla
2. kıyamet sahneleri,
3. âhiret,
4. cennet,
5. cehennem,
6. buralara girecek olanların durumu
7. ve haberleri olup ibret için kıssa formunda anlatılmıştır.

Kıssalar uzun ve kısa olarak da iki gruba ayrılır.

- **Uzun kıssalar:** Bir sûreyi baştan sona kaplayan Yûsuf kıssasıyla Nûh, Hûd, İbrâhim, Mûsâ ve İsâ kıssaları gibi.
- **Kısa olanlar:**
  1. Mûsâ kıssasının Tâhâ, Kasas ve A'râf sûrelerinde uzun, Nâziât'ta kısa olarak geçmesi
  2. Kur'an'ın indirilişi sırasında meydana gelmesi sebebiyle ibret hatırlatması kabilinden fil ve uhdûd kıssaları gibi.
- **İbret için ardarda zikredilen kıssalar da kısa formdadır.**
  1. Fecr sûresinde Âd, Semûd ve Firavun,

2. Kamer sûresinde Nûh ve kavmi, Âd, Semûd, Lût ve Firavun kıssaları böyledir.

Kur'an kıssalarında Kur'an'ın indiriliş amaçlarıyla örtüşür:

- A'râf, Hûd, Enbiyâ ve Şuarâ gibi sûrelerde peygamber kıssaları
  1. Allah'ın birliği,
  2. O'na itaat ve kulluk ana fikrinde odaklanmıştır.
- Ashâbü'l-karye, Ashâb-ı Kehf, harap olmuş kasabaya uğrayan kişiye ait (el-Bakara 2/259) kıssalarda
  1. âhiret inancı,
  2. cennet ve cehennem hayatı işlenmiştir.

Bütün peygamberlerin

1. İslâm dinini tebliğ ettiğini,
  2. hepsinin de Allah'ın birliği ve âhiret inancı ile
  3. iyiliği emir, kötülükten nehiy gibi temel hedeflerde birleştiğini göstermek de kıssaların ana gayelerindedir.
- Hz. Muhammed ümmî olduğu halde getirdiği kitapta hiç kimsenin bilmediği haber ve kıssaların (enbâü'l-gayb: Hûd 11/49; Yûsuf 12/102; el-Kasas 28/44-46) yer alması bu gerçeği kanıtlar.
  - Bazı kıssaların sonunda ibret ve ders alınmasını sağlamak kıssaların temel hedeflerindedir.
  - Kıssalarda iyi ve kötünün modelleri ortaya konarak erdemlere ve ahlâkî olgunluğa teşvikle kötülüklerden sakındırma amacı güdülmüştür.
  - Peygamber kıssalarında yer alan bazı mucizelerde ilmî gelişmeyi teşvik işaretleri bulmak da kıssalardan çıkarılabilecek dersler arasındadır.
  - Hz. Süleyman'ın rüzgârla bir günde iki aylık yol alması havanın gücünü ve aerodinamik kanunlarını hatırlatmakta,
  - Dâvûd için demirin yumuşatılması,
  - Süleyman için bakırın eritilip akışkan kıvama getirilmesi madenlerin bulunup çıkarılması ve işletilmesi konusunda,
  - Hz. İsrâ'nın hastaları iyileştirmesi ve ölüleri diriltmesi tıbbî gelişmeler hususunda,
  - Sebe melikesinin tahtının göz açıp kapama süresi içinde getirilmesi cisimlerin nakil hızı konusunda önemli işaret ve teşvikler içermektedir.
  - Kıssaları geniş ve ayrıntılı biçimde anlatan eserlerin birçoğuna İsrâiliyat karıştırılmıştır.
  - Taberî, İbn Kesîr, Hâzin ve Sa'lebî tefsirleri, Taberî tarihiyle İbnü'l-Esîr'in el-Kâmil'i gibi kitaplarla Sa'lebî'nin 'Arâ'isü'l-mecâlis'i ve İbn Kesîr'in Kaşâşü'l-enbiyâ'i, çağdaş âlimlerden Ni'metullah el-Cezâirî'nin en-Nûrû'l-mübîn'i gibi eserler bu türdendir.

Kur'an kıssalarının ilmî bir yaklaşımla incelendiği eserler arasında şunlar zikredilebilir:

- İdris Şengül, Kur'an'ın Temel Prensipleri Işığında Kıssaların Tahlil ve Değerlendirilmesi (doktora tezi),
- Kur'an Kıssalarının Anlam ve Değeri (Ankara 1998, IV. Kur'an Haftası Kur'an Sempozyumu Bildirileri).
- Seyyid Kutub'un et-Taşvîrû'l-fennî fi'l-Ḳur'ân'ı,
- Muhammed el-Gazâlî'nin Nazarât fi'l-Ḳur'ân'ı,
- Muhammed Kutub'un Dirâsât fi'l-Ḳur'ân'ının konuyla ilgili bölümleri de bu yönetime göre hazırlanmıştır.

Kur'an kıssalarının edebî yönünü inceleyen eserler:

- Muhammed Ahmed Halefullah'ın el-Fennü'l-kaşâşî fi'l-Ḳur'ân (Kahire 1947) adlı doktora tezi
- Kur'an kıssalarında bir edebî kurgu ile psiko-sosyal boyutun ön planda olduğu Emîn el-Hûlî'nin eserini Halefullah yumuşatmış ve bastırmış.

Dinî ve ahlâkî erdemlere ve cihada teşvik gayesiyle camilerde halka kıssa anlatan kimselere kâss (çoğulu kussâs) denilmiştir.

4. KUR'ÂN TEFSİRİNDE İSRÂİLİYAT:

- Kur'ân tefsirinde isrâiliyât, Yahudi, Hıristiyan ve diğer kültürlerden İslâmiyet'e giren rivâyetler bütününe denir.

İsrâiliyat'ın Kur'ân Tefsirine Giriş Yolları:

1. Önceki kültüründen kendisini kurtaramayan mühtedilerden gelen nakiller.
2. İsrâilî rivâyetleri tashih etmek için İsrâiliyata müracaat edenler.
3. Ehl-i kitap hanımlarıyla evlenme izninin doğurduğu mevcut ortamda yetişen yorumcular.
4. İslâm düşmanlarının, İslâm'ın ruhunu kirletmek için kasıtlı olarak uydurup ortaya attıkları rivâyetler.
5. Bazı hikâyecilerin halkı oyalamak ve hoşla gitmek için uydurdukları rivâyetler.
6. Ehl-i sünnete karşı cephe alan bazı sapık fırkaların siyâsî maksatla uydurdukları rivâyetler.
7. İsrâiliyatın bir kısmı da bir şeyi izah etmek maksadıyla karışmıştır.

İsrâilî haberler nakletmekle öne çıkmış olan isimler şunlardır:

- Ka'bu'l-Ahbâr,
- Abdullah b. Sellâm el-Ensârî,
- Vehb b. Münebbih,
- Abdülmelik b. Abdilaziz b. Cüreyc.

D. Kur'ân'ı Anlama ve Yorumlamada Yeni Yönelişler

1. KUR'ÂN'I ANLAMA VE YORUMLAMADA YENİ YÖNELİŞLERİN DOĞUŞUNU HAZIRLAYAN SEBEPLER

- Kur'ân'ı anlama ve yorumlamada yeni yönelişlerin doğuşunu hazırlayan sebeplerin başında
- Müslüman entelektüellerin Batı dünyasındaki gelişmelerden etkilenmiş olmaları gelir.
- Kur'ân'ı anlama ve yorumlamada yeni yönelişlerin dikkat çekici özelliklerinden birisi de
- öze dönüş söylemi ile Kur'ân'a dönüşü savunmalarıdır.
- Yeni yöneliş sahiplerince kaleme alınan bazı tefsirlerde
- Kur'ân'ın, rasyonalist bir bakış açısıyla yorumlandığı görülür.

2. MODERNİST YÖNELİŞLER

a. Tarihselci Yaklaşımlar:

Tarihselcilik (historicism),

- insanı ve toplumu anlamak için mutlak surette tarihsel koşullara gidilmesi gerektiğini,
- tarihin dışına çıkarak insan tabiatını anlamının imkânsız olduğunu savunur.
- Tarihselcilik kavramının kullanımına Batı'da ilk kez 17. yüzyılda rastlanmakta ise de
- bir terim olarak hüsnükabul görmesi, 18. yüzyıldan sonradır.
- Hz. Peygamber'in kendi kavminin dili ile gönderildiğini,
- dolayısıyla Kur'ân vahyinin tarihsel olduğunu geçmişte ilk defa iddia eden fırkanın **Berâhime** olduğu söylenir.
- Tarihselci söylem tarafından pek de bilinmeyen bir başka isim,
- H. 333 tarihinde vefat eden **Maturidî**'dir.
- Tefsirindeki bazı yorumları tarihselci bakış açısının en önemli argümanlarından birine benzer.
- Kıssalar çerçevesinde Kur'ân âyetlerini tarihsel metinler olarak değerlendiren
- ilk sistematik çalışma Halefullah'ın, "Kur'ân'da Öyküleme Sanatı" adlı eseridir.
- Nusaybinli bir Yahudi olan ve İsevîlik fırkasının da başı sayılan Ebu İsa İshak b. Yahya'nın ortaya attığı bazı görüşler de bu açıdan dikkat çekicidir.
- Bu şahsa göre, iki sebeple Hz. Peygamber'in mesajı evrensel değildir.
- Birincisi, Kur'ân Arap diliyle indirilmiştir.
- Arap diliyle inen bir kitabın Arap olmayanlar için hüccet olması beklenemez.
- İkinci sebep ise her peygamberin kendi kavminin diliyle gönderilmiş olduğu gerçeğidir.
- Muhammed peygamber'in de Araplardan başka kavmi olmadığına göre, Kur'ân yalnızca Araplara gönderilmiş olmalıdır.

Günümüz İslâm dünyasında tarihselci bakışa üç yaklaşım vardır:

1. Tarihselciliği İslâmî ilimlerin tecdidi noktasında zorunludur.
2. Tarihselci yaklaşımı bütünüyle reddedenler.
3. Tarihsel materyallerden yararlanmak gerektiğini savunanlar.

b. Dilbilimsel Yaklaşımlar

B1. Semantik (Anlambilim):

- İlmî bir disiplin olarak bir dilin temelini oluşturan kelimeleri ayrıntılı bir şekilde tahlil ederek
- anlamlarını doğru bir şekilde ortaya koyma demektir.
- Kelimelerin anlam daralmasına ya da genişlemesine uğraması,
- çokanlamlılık,
- eşanlamlılık gibi semantiğin alt konuları,
- tefsir usûlünün Garîbu'l-Kur'ân, vucûh ve nezâir gibi konu başlıklarında incelenmiştir.
- Semantik ilmini başarıyla kullanan bir Japon bilim adamı, Toshihiko İzutsu,
- bu yöntemle Kur'ân'ı incelemiş
- ve Kur'ân'da Allah ve İnsan, İslâm Düşüncesinde İman Kavramı gibi sahanın abide eserlerini kaleme almıştır.
- Meselâ "köle" kelimesinin Hz. Peygamber döneminde çoğulunun "İbâd", "abîd" ya da "a'bud" şeklinde gelmiş olduğunu incelemek,
- eşsüremlilik bir incelemedir.
- "Abd" kelimesinin Kur'ân'da köle anlamında kullanıldığı; ancak tarihsel süreçte fıkıhın yüklediği anlamın, Kur'ân'daki köle kavramıyla birebir örtüşmediğini tespit etmek ise artsüremlilik bir incelemedir.
- Meselâ İslâm hukukunda köleliğin ikinci kaynağı, bir köleden doğmuş olmaktır; oysa Kur'ân-ı Kerîm'de buna dair herhangi bir nass bulunmamaktadır.

B2. Semiyotik/Semiyoloji (Göstergebilim) ilmi,

- Canlı varlıkların birbirleri arasında bildirişim amacıyla kullandıkları her tür işaret sistemini ele alır.
- **Semantik**, kelimelerin anlamlarını tespit eden ve bu anlamlardaki değişimleri inceleyen bir ilim dalı iken
- bu alanla iç içe görünen **semiyotik** daha geniş bir sahayı ihata eder

- ve dilsel olsun ya da olmasın, tüm işaretlerin gösterilenleri üzerinde fikirler yürütür.
- Semiyotik, tüm gösterge türleriyle ilgilendiği için hem semantikten hem de hermenötikten (yorumbilimi) daha geneldir.
- Kur'ân'ı anlama ve yorumlamada semiyotik sürecin devreye sokulması,
- esasen Kur'ân'ın tarihsel ve dilsel formuyla;
- yani Kur'ân'ı oluşturan her türlü imkânın kodlarını tespit etmekle yakından ilgilidir.
- Meselâ **“o gün ki suçlu olanları, gök gözlü (zürkâ) olarak bir araya toplayacağız”** (Tâhâ (20), 102) âyetini
- Zemaşerî ve Beydâvî, semiyotik bir okumaya tâbi tutmuştur.
- Buna göre âyet, mavi gözlü Romalıları anlatmaktadır;
- çünkü Romalılar o dönemde Araplar tarafından düşman olarak bilinmektedir.
- Mavi gözlü olmak, Arap kültüründe bir düşmanlık göstergesi gibi algılanmıştır.
- Kur'ân'ı anlama ve yorumlamada semiyotikten istifade etmek mümkün ise de
- bunu Kur'ân'ın tamamına uygulamanın imkânsız olduğu açıktır.

B3. Hermeneutik (Yorumsamacılık/Yorumbilimi)

- Temeli itibarıyla hermenötiğin “söylemek”, “izah etmek” ve “tercüme etmek” anlamlarından oluşan üç manası vardır.
- İlk zamanlarda herhangi bir dini metni yorumlamak için üretilmiş olmasa da
- zamanla Hıristiyan ilahiyatında Kutsal Kitab'ın tefsirini yapmak için de hermenötik kavramı kullanılmış;
- Kutsal Kitab'ın yorumlanması sürecine **teolojik hermenötik** denmiştir.
- Özellikle kutsal kitap yorumlarında kullanıldığı şekliyle teolojik hermenötik
- metnin **ne dediğini** değil, **ne demek istediğini** anlamaya,
- metindeki Tanrısal mesajı kavramaya çalışmıştır.
- Aslında bu durum çok da yadırganmamalıdır.
- Çünkü Kitab-ı Mukaddes'in orijinal metni mevcut değildir.
- Teolojik hermenötiğin Kur'ân için uygulanabilecek alanları olsa da
- Kitab-ı Mukaddes üzerinde icra edilen bu tür edebî kritikler Kur'ân için asla söz konusu olmayacaktır.

3. MODERNİST DÜŞÜNÜRLER

1. Fazlurrahman:

- Fazlurrahman'ın önerdiği Kur'ân'ı anlama yönteminin
- Batı hermenötik geleneğinden etkilendiği bariz bir biçimde görülse de
- Fazlurrahman'ın bütünüyle Batı düşüncesine bağlı bir tefsir yöntemi uygulamaya çalıştığı söylenemez.
- Fazlurrahman'a göre İslâm dünyasındaki en ciddi mesele, eğitim meselesidir.
- Bu meselenin halli ise İslâm düşüncesindeki yenilenmeyle alakalıdır.
- İslâm düşüncesindeki yenilenmenin özü ise Kur'ân algılarımıza bağlıdır.
- Şayet Kur'ân algılarımızda bir yenilenme söz konusu olmaz ise
- Müslümanların özgün bir İslâm düşüncesi ve
- buna bağlı olarak ideal anlamda bir İslâmî eğitim projesi ortaya koymaları mümkün olmayacaktır.

Fazlurrahman'a göre ikili bir anlama faaliyetine ihtiyaç duyar.

Birincisi Kur'ân'ın indiği döneme gitmek ve o dönemi bir bütün olarak değerlendirmektir.

Bu faaliyet de iki aşamadan oluşur:

- Âyetlerin tarihî ortamlarını ve cevap olarak geldikleri meseleleri derinlemesine tahlil etmektir.
- Bunu yapmak için sadece Mekke-Medine çevresini konu edinen bir sosyo-kültürel doku incelemesi yetmez.
- Çok daha geniş bir araştırmaya ihtiyaç vardır.
- Tespit ettiğimiz bu bütünlük içerisinden süzerek ahlakî, içtimâî ilkeler çıkarmaktır.
- Kur'ân'ı anlamada ikinci çabamız, geçmişten bugüne dönebilmek olmalıdır.

2. Muhammed Arkoun:

- Her ne kadar özel bir metoda uyularak kurgulanmamış olsa da
- Arkoun'un Kur'ân naslarını yorumlama çabasına giriş yaptığı kapı, tarih kapısıdır.
- Arkoun'a göre, “Kur'ân” ayrıdır, “Kur'ân olgusu” ayrıdır.
- Kur'ân'ı anlamak için var olan güçlükleri ortadan kaldırmak şarttır.

3. Hasan Hanefi:

- Hasan Hanefi, geleneğin yorumlanmasının,
- sadece kendi kaynaklarımızın öngördüğü metodolojilerle değil,
- aynı zamanda Batı kaynaklı yorum teorilerinden de yararlanmak suretiyle gerçekleştirilebileceğini düşünür.
- Hasan Hanefi'ye göre, bugün İslâm dünyasında öne çıkartılması gereken tefsir **“vakiî/olgusal tefsir”** olmalıdır.
- Vakiî tefsir, asla **literal** (sadece lafzın sınırları içerisinde hareket eden) bir tefsir değildir.
- İçerik ve gaye kriterlerini göz önüne alır,...

Hanefi'ye göre, Kur'ân metni yedi kategoriye sahiptir:

1. Kadim olan Allah kelamıdır ki künhüne vakıf olunması imkânsızdır.

2. Levh-i Mahfuz'da yazılı olan kelimeler.
3. Peygamber'e ulaştırılması için Cibril'e verilmiş olan kelimeler.
4. Cibril'den Peygamber'e, muayyen bir zaman diliminde aktarılan kelimeler.
5. Kulakların dinlediği, dillerin okuduğu kelimelerdir ki Peygamberce yanlış anlamalara karşı tashihi ya da yeni bir vahiy ile değiştirilmesi söz konusuydu.
6. Her asırda yorumlanan ve tefsîre tâbi tutulan kelimeler.
7. Daha üst düzeyde yorumlanan kelimeler.

4. Nasr Hamid Ebu Zeyd:

- Ebu Zeyd'e göre **Kur'ân, yetkinliğini inmiş olduğu dilden alır.**
- Bununla birlikte **Kur'ân bir dil olmayıp, dil içinde bir "söz"dür.**
- Bu sebeple, dil, değişmeye direnen bir yapıda olsa da söz hem değişen hem de değiştiren bir enstrümandır.
- Yani **Kur'ân hem tarihsel şartların oluşturduğu bir kültürel üründür, hem de kendisi o dönemde yeni bir kültür üretmiştir.**
- Ebu Zeyd'e göre kaynağı itibarıyla **Kur'ân ilahî olsa da dünyaya indiği andan itibaren beşerileşmeye başlamıştır.**
- **Kur'ân'ın tarihsel bir metne dönüştüğünü savunmak, onun kutsiyetine gölge düşürmez.**
- Ebu Zeyd'e göre, **Kur'ân'ı yorumlarken hiçbir zaman göz ardı etmeyeceğimiz tek bir husus varsa o da beşerin maslahatlarıdır.**

4. TÜRKÇE MEÂLLER VE MEÂLCİLİK HAREKETİ

Türkçe Meâller:

- Kur'ân tercümelerinin ilk basımları, Tanzimat fermanından sonra görülmeye başlanmıştır.
- Türkiye'de Hasan Basri Çantay'ın meâli özgün çalışmalar niteliğindedir.
- Ömer Rıza Doğrul'un meâli, hem Batılı kaynaklardan hem de Kadıyanî Mevlana Muhammed Ali'den etkilenmiştir.
- Elmalılı Hamdi Yazır'ın meâli tefsîr olarak yazılmıştır.
- Bedri Noyan'ın, **Kur'ân-ı Kerim (Türkçe-Şiir)** adlı meâli şiir şeklindedir.

Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır (Hak Dini Kur'ân Dili Meâli) Elmalılı Hamdi Yazır'ın 1930'lu yıllarda hazırlamış olduğu tefsîr çalışmasının meâl bölümü,

- Türkiye'deki mevcut meâllerin en önemlilerinden sayılır.

Ömer Rıza Doğrul (Tanrı Buyruğu) İki ciltlik ilk baskısı 1947 yılında neşredilmiştir.

- Meselâ melekleri insanları iyiliğe sevk eden melekeler, şeytanı ise insanı kötülüğe sevk eden vasıtalara, bazı cennet nimetlerini ise mecazî manalara hamletmiştir.

Hasan Basri Çantay (Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm)

- İlk defa 1953 yılında üç cilt halinde basılan Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm, açıklamalı bir Kur'ân meâlidir.

Meâlcilik Hareketi:

- Türkiye'de meâl çalışmalarının geçtiğimiz asrın son çeyreğinde artış göstermesi,
- meâlcilik hareketi olarak değerlendirilen bir gelişmeye dikkatleri çekmiştir.
- Meâlcilik hareketi Kur'âncılık, olarak ilk kez Hint Alt kıtasında ortaya çıkmıştır.
- **Abdullah Çekrâlevî** tarafından geçtiğimiz asrın başında kurulan **Ehl-ü'z-Zikr ve'l-Kur'ân hareketi**,
- Hind Müslümanları başta olmak üzere İslâm dünyasının birçok bölgesinde kendisine taraftarlar bulmuştur.
- 1970'li yıllarda Seyyid Kutub'un Türkçe'ye tercüme edilen **Fi Zilâli'l- Kur'ân** adlı tefsîri ile **Yoldaki İşaretler** adındaki kitabı,
- daha sonra neşredilen Mevdûdî'nin **Tefhîmu'l-Kur'ân**'ı ile **Kur'ân'da Dört Terim**'i ve
- usûl sahasında İsmail Cerrahoğlu'nun **Tefsîr Usûlü**,
- Türkiye'deki meâlcî kesimi derinden etkilemiştir.
- Hiyerarşik ilişkileri reddeden, cemaatçi bir yapıda olmayan ve lidere bağlılık yerine metne bağlılık esasını üzerinde hareket eden
- bu grubun etki alanı, 1979'daki İran devrimi ile birlikte güç kazanmıştır.
- 1980 ihtilalinden sonra Kelime dergisini çıkaran grup,
- Kur'âncı söylemin önemli örneklerini yansıtan yazılar kaleme almıştır.
- Bu dergide **Muhammed Esed'in Kur'ân Mesajı**'ndan pek çok tercüme de yapılmıştır.
- Meâlcilik hareketinin ciddi anlamda görüşlerini yansıttığı ikinci süreli yayın,
- 1988 yılında neşrine başlanan Kalem dergisidir.
- **Meâlcilik** denince akla gelen önemli isimlerden biri olan **Hikmet Zeyveli**,
- Türkçe meâllerle yetinilmesi durumunda Kur'ân'ın ruhuna aykırı sonuçlara ulaşabileceği tehlikesine dikkat çekmiştir.

Meâl-Tefsîrler:

- Meâlcilik hareketi Türkiye'de pek çok kesimi etkisi altına almış ise de

- hiçbir zaman bir ekol haline gelmediğinden,
- bugün için homojen bir topluluk olarak meâlci bir grup bulunmamaktadır.
- Fazla hacimli olmamaları,
- aktüel konulara temas etmeleri ve anlaşılır bir dil kullanmaları sebebiyle
- günümüzde meâltefsîrler özellikle genç okuyucular arasında revaç bulmuştur.

Meâl-tefsîrler sahasında Türkiye’de neşredilmiş bazı eserler;

- **Muhammed Esed**’in Kur’ân Mesajı
- **Mustafa İslâmoğlu**’nun Hayat Kitabı Kur’ân
- **İhsan Eliaçık**’ın Yaşayan Kur’ân
- **Hakkı Yılmaz**, Tebyinü’l-Kur’an
- **Prof. Dr. Mehmet Okuyan**, Kısa Surelerin Tefsiri
- **Prof. Dr. Bayraktar Bayraklı**,
- **Prof. Dr. Süleyman Ateş**,
- **Prof. Dr. Yaşar Nuri Öztürk**,
- **Edip Yüksel**,
- **Prof. Dr. İlhami Güler**
- **Prof. Dr. Mustafa Öztürk**
- **Prof. Dr. Abdulaziz Bayındır**
- **Prof. Dr. Ömer Özsoy**
- **Prof. Dr. Hüseyin Atay**
- **Prof. Dr. Hayrettin Karaman**
- **Prof. Dr. Muhammed Hamidullah**
- .....

5. NÜZÛL SIRASINA GÖRE YAZILAN TEFSİRLER

- Kur’ân’ı nüzûl sırasına göre yorumlayan tefsîrlerin en önemlilerinden ilki
- Muhammed İzzet Derveze’nin et-Tefsîru’l-Hadîs’idir.
- Türkçe’ye de tercüme edilen bu tefsîr sahibi ile aynı dönemde yaşayan
- Abdülkadir el-Furâtî’nin kaleme aldığı el-Beyânü’l-Meânî adındaki tefsîr de ikinci sırada yer alır.

KUR’AN SURELERİNİN AYET SAYILARI, SUREDE SURE İSMİNİN GEÇTİĞİ AYET NUMARASI VE KISACA ANLAMLARI

1. **Fâtiha** 7 âyettir. - **Bir yeri veya bir şeyi açan, başlatan. Bir şeyin baş tarafı, başlangıcı; giriş.**
2. **Bakara** 286 âyettir. 67. âyette sure ismi geçiyor. **İnek, sığır.**
3. **Âl-i İmrân** 200 âyettir. 33. âyette sure ismi geçiyor. **İmrân ailesi. İmrân, Hz. Meryem’in babasının adıdır.**
4. **Nisâ** 176 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Kadınlar.**
5. **Mâide** 120 âyettir. 112. âyette sure ismi geçiyor. **Sofra, yemek sofrası.**
6. **En’âm** 165 âyettir. 136. âyette sure ismi geçiyor. **Hayvanlar; inek, sığır, manda, deve, koyun, keçi gibi hayvanların genel adı.**
7. **A’râf** 206 âyettir. 46. âyette sure ismi geçiyor. **Cennet ile cehennem arasında çekilen sur; cennetle cehennemi birbirinden ayıran bölgedeki surun yüksek kısmının adı.**
8. **Enfâl** 75 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Ganimetler.**
9. **Tevbe** 129 âyettir. 3-126. âyette sure ismi geçiyor. **Tövbe, pişmanlık. Günahtan dönüp Allah’a yönelme anlamındaki terim.**
10. **Yûnus** 109 âyettir. 98. âyette sure ismi geçiyor. **İsrâiloğullarından olmasına rağmen bir Asur kenti olan Ninova’ya, (bugünkü Irak’taki Musul) gönderilen peygamber.**
11. **Hûd** 123 âyettir. 50. âyette sure ismi geçiyor. **Kur’ân-ı Kerim’de (Yemen’deki) Âd kavmine gönderildiği bildirilen peygamber.**
12. **Yûsuf** 111 âyettir. 4. âyette sure ismi geçiyor. **Mısır halkına gönderilen ve İsrâiloğullarından (Yâkûb (a.s.) neslinden) olan ilk peygamberdir.**
13. **Ra’d** 43 âyettir. 13. âyette sure ismi geçiyor. **Gök gürlemesi, gök gürültüsü.**
14. **İbrâhîm** 52 âyettir. 35. âyette sure ismi geçiyor. **Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslâm’ın müştereken kabul ettiği büyük peygamber.**
15. **Hicr** 99 âyettir. 80. âyette sure ismi geçiyor. **Hz. Sâlih’in kavmi olan Semûd kavminin yaşadığı kabul edilen (Arap yarımadasının kuzeybatısındaki) bölge ve burada yer alan şehir.**
16. **Nahl** 128 âyettir. 68. âyette sure ismi geçiyor. **Bal arısı.**
17. **İsrâ** 111 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Gece yürüyüşü, geceleyin yürümek, yürütmek.**
18. **Kehf** 110 âyettir. 9. âyette sure ismi geçiyor. **Mağara.**
19. **Meryem** 98 âyettir. 16. âyette sure ismi geçiyor. **Hz. İsa’nın annesi.**
20. **Tâhâ** 135 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Arap alfabesinin on altıncı ve yedinci harfi. Hurûf-i mukattaa’dan.**
21. **Enbiyâ** 112 âyettir. - **Peygamberler.**

22. **Hac** 78 âyettir. 27. âyette sure ismi geçiyor. **Gitmek, yönelmek, ziyaret etmek. İslâm'ın şartından biri.**
23. **Mü'minûn** 118 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Müminler, inananlar.**
24. **Nûr** 64 âyettir. 35. âyette sure ismi geçiyor. **Aydınlık, ışıık. Allah'ın isimlerinden (esmâ-i hüsnâ) biri.**
25. **Furkân** 77 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Hak ile bâtılı birbirinden ayırmak.**
26. **Şuarâ** 227 âyettir. 224. âyette sure ismi geçiyor. **Şairler.**
27. **Neml** 93 âyettir. 18. âyette sure ismi geçiyor. **Karınca.**
28. **Kasas** 88 âyettir. 25. âyette sure ismi geçiyor. **Kıssalar, olaylar, hikâyeler. Kur'ân-ı Kerîm'de tarihî kişilerle olaylara dair yer alan haberler.**
29. **Ankebût** 69 âyettir. 41. âyette sure ismi geçiyor. **Örümcek.**
30. **Rûm** 60 âyettir. 2. âyette sure ismi geçiyor. **Bizanslılar. Roma, Bizans, Rumlar ve Anadolu'yu ifade eden bir isim.**
31. **Lokman** 34 âyettir. 12. âyette sure ismi geçiyor. **Kur'ân'da kendisine hikmet verildiği bildirilen, peygamberliği tartışmalı bir din büyüğü.**
32. **Secde** 30 âyettir. 15. âyette sure ismi geçiyor. **Secde. Namazın rükünlerinden biri.**
33. **Ahzâb** 73 âyettir. 20. âyette sure ismi geçiyor. **Topluluk, grup, bölük, parti. Birleşik düşman grupları.**
34. **Sebe'** 54 âyettir. 15. âyette sure ismi geçiyor. **Yemen'de hüküm süren bir devlet.**
35. **Fâtır** 45 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Yaratan, yoktan var eden. Allah'ın isimlerinden (esmâ-i hüsnâ) biri.**
36. **Yâsîn** 83 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Arap alfabesinin yirmi dokuzuncu ve on ikinci harfi. Hurûf-i mukattaadan.**
37. **Sâffât** 182 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Saf saf dizilenler.**
38. **Sâd** 88 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Arap alfabesinin sekizinci harfi. Hurûf-i mukattaadan.**
39. **Zümer** 75 âyettir. 71 **Gruplar, zümreler, topluluklar, bölükler.**
40. **Mü'min** 85 âyettir. 28. âyette sure ismi geçiyor. **Mümin, inanan. Bu inanca sahip bulunan kimse.**
41. **Fussilet** 54 âyettir. 3 - 44. âyette sure ismi geçiyor. **Ayrıntılarıyla açıklandı, açıklanan.**
42. **Şûrâ** 53 âyettir. 38. âyette sure ismi geçiyor. **Danışma, müzakere. Danışma ve danışma kurulu anlamında fıkıh terimi.**
43. **Zuhruf** 89 âyettir. 33-35. âyette sure ismi geçiyor. **Altın ve mücevher.**
44. **Duhân** 59 âyettir. 10. âyette sure ismi geçiyor. **Duman, gaz.**
45. **Câsiye** 37 âyettir. 28. âyette sure ismi geçiyor. **Diz üstü çöken, diz çökmüş; bir araya gelmiş.**
46. **Ahkâf** 35 âyettir. 21. âyette sure ismi geçiyor. **Eğri büğrü kum tepeleri. Âd kavminin Hz. Hûd tarafından imana davet edildikleri sırada yaşadıkları yerin adı.**
47. **Muhammed** 38 âyettir. 2. âyette sure ismi geçiyor. **Övgüye değer bütün güzellikleri ve iyilikleri kendinde toplayan kişi. Son peygamber.**
48. **Feth** 29 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Zafer, yardım.**
49. **Hucurât** 18 âyettir. 4. âyette sure ismi geçiyor. **Odalar, bölmeler. Mescid-i Nebevî'nin yanındaki Hz. Peygamber (a.s.) ve ailesine ait odalar.**
50. **Kâf** 45 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Arap alfabesinin yirmi birinci harfi. Hurûf-i mukattaadan.**
51. **Zâriyât** 60 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Esip tozutup savuranlar.**
52. **Tûr** 49 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Dağ, Hz. Mûsâ'ya Tevrat'ın verildiği ifade edilen dağ.**
53. **Necm** 62 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Yıldız.**
54. **Kamer** 55 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Ay, dolunay.**
55. **Rahmân** 78 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Şefkat ve merhamet eden, acıyan. Allah'ın isimlerinden (esmâ-i hüsnâ) biri.**
56. **Vâkıa** 96 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Gerçeğin ta kendisi olan büyük hadise. Dinî bir kavram olarak kıyamet gününün isimlerinden biri.**
57. **Hadîd** 29 âyettir. 25. âyette sure ismi geçiyor. **Demir.**
58. **Mücadile** 22 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Halini anlatıp hakkını savunan kadın, tartışma.**
59. **Haşr** 24 âyettir. 2. âyette sure ismi geçiyor. **Bir topluluğun bulunduğu yerden zor kullanarak çıkarıp bir meydana toplamak. Sevkiyat için bir yere toplama; sürgün. Kıyamet gününde diriltilecek olan mükelleflerin hesaba çekilmek üzere bir araya toplanması anlamında bir terim.**
60. **Mümtehine** 13 âyettir. 10. âyette sure ismi geçiyor. **Şiddetli bir şekilde imtihan eden ahkâmı açıklayan sûre; imtihan edilen kadın.**
61. **Saf** 14 âyettir. 4. âyette sure ismi geçiyor. **Sıralanmak, dizilmek; sıra, dizi, düzgün çizgi. Namazda cemaatin yan yana düzgün biçimde sıralanmasını ifade eden fıkıh terimi. Saf tutup Allah yolunda savaşan.**
62. **Cuma** 11 âyettir. 9. âyette sure ismi geçiyor. **İslâmiyet'te büyük değer verilen haftalık toplu ibadetin yapıldığı gün ve o gün ifa edilen ibadet.**
63. **Münâfikûn** 11 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Küfrünü gizleyerek kendini mümin gösteren veya imanla küfür arasında bocalayan kimseler.**
64. **Tegâbün** 18 âyettir. 9. âyette sure ismi geçiyor. **Aldanmak-aldatmak; kâr-zarar.**
65. **Talâk** 12 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Boşama. Belli lafızlarla nikâh akdinin bozulması, boşama ve boşanma anlamında fıkıh terimi.**
66. **Tahrîm** 12 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Haram kılma.**

67. **Mülk** 30 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Güç yetirmek, hâkimiyet kurmak, sahip olmak, tasarrufta bulunmak. Mutlak hükümlerlik ve yönetim; maddî âlemin bütünü ve bunun üzerindeki hükümlerlik anlamında Allah'a ve insanlara nisbet edilen bir kavram.**
68. **Kalem** 52 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Bir yazı aleti. Ulûhiyyet âleminde bütün nesne ve olayların kaydedilmesini sağlayan araç.**
69. **Hâkka** 52 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Hak, hukuk, hesap, her Şeyin ortaya çıkacağı, gerçekleşeceği gün. Kesin gerçek, vuku bulması, gerçekleşmesi muhakkak ve kuşkusuz olan. Dinî bir kavram olarak kıyamet gününün isimlerinden biri.**
70. **Meâric** 44 âyettir. 3. âyette sure ismi geçiyor. **Merdivenler, çıkılacak yerler, dereceler; yükselme dereceleri.**
71. **Nûh** 28 âyettir. 1 - 26. âyette sure ismi geçiyor. **Büyük peygamberler arasında (ülü'l-azm) sayılan, kendisine inanmayan kavmi tûfan ile helak edilen peygamber.**
72. **Cin** 28 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Duyularla idrak edilemeyen varlık türü.**
73. **Müzzemmil** 20 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Örtüye bürünen kimse.**
74. **Müddessir** 56 âyettir. 1 **Örtüsüne sarınan kimse.**
75. **Kıyâme** 40 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Kalkma, kalkış günü.**
76. **İnsân** 31 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Beşer, insan topluluğu. İnsan türünün erkek veya dişi her ferdi.**
77. **Mürselât** 50 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Gönderilenler.**
78. **Nebe'** 40 2. âyette sure ismi geçiyor. **Haber, büyük haber.**
79. **Nâziât** 46 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Şiddetle çekip alanlar.**
80. **Abese** 42 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Yüzünü ekşitti, buruşturdu, surat astı. Hoşnutsuzluk sebebiyle yüzündeki ifadeyi değiştirdi.**
81. **Tekvîr** 29 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Yuvarlak bir cisim dürmek, devirmek, yuvarlamak, herhangi bir şeyi yuvarlak bir cisme sarmak, dolamak veya ışığını giderip köreltmek, Güneş'in büzülmesi...**
82. **İnfîtâr** 19 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Yarılmak; göklerin yarılıp parçalanması.**
83. **Mutaffifîn** 36 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Hile yapanlar, ölçü ve tartıda hile yapanlar.**
84. **İnşikâk** 25 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Yarılmak, parçalanmak; göğün yarılıp parçalanması.**
85. **Bürûc** 22 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Görünen, açık seçik şeyler; burçlar. Güneşin bir yılda takip ettiği düşünülen yörüngenin içlerinden geçtiği belli sembollerle gösterilen on iki takımyıldızdan her biri.**
86. **Târık** 17 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Parlak yıldız.**
87. **A'lâ** 19 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Yüce, pek yüce.**
88. **Gâşiye** 26 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Kaplayan, saran, örten, bürüyen; örtü; ansızın gelip insanı saran üzücü ya da sevindirici hadise. Dinî bir kavram olarak kıyamet gününün isimlerinden biri.**
89. **Fecr** 30 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Sabah aydınlığı, şafak sökmesi, tan yerinin ağarması; şafak vakti.**
90. **Beled** 20 âyettir. 1 - 2. âyette sure ismi geçiyor. **Şehir, memleket.**
91. **Şems** 15 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Güneş.**
92. **Leyl** 21 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Gece.**
93. **Duhâ** 11 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Kuşluk vakti, güneşin kuşluk vaktindeki parlak hali, güneşin ortalığa verdiği aydınlık.**
94. **İnşirah** 8 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Açılmak, genişlemek, açıp genişletmek; sevinmek.**
95. **Tîn** 8 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. âyette sure ismi geçiyor. **İncir.**
96. **Alak** 19 âyettir. 2. âyette sure ismi geçiyor. **Yapışkan, asılıp tutunan Şey, kan pıhtısı. Döllenmiş hücrenin ana rahminde tutunan, yani embriyon safhasından önceki hali (nidation).**
97. **Kadr** 5 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Mevki, Şeref, değer, hüküm, güç, azamet, yücelik. Kadir gecesini, Kur'ân-ı Kerim'in indirildiği mübarek gece.**
98. **Beyyine** 8 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Açık ve kesin delil, kesin belge. Gerçeği açık bir şekilde ispatlayan kesin delil anlamında kullanılan bir terim.**
99. **Zilzâl** 8 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Deprem.**
100. **Âdiyât** 11 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Hızla koşan, seğirtenler, soluk soluğa koşan savaş atları, cihat meydanında nefes nefese koşan atlar.**
101. **Kâria** 11 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Çarpan, kapıyı çalan; dehşetten yürekleri hoplatan. Dinî bir kavram olarak kıyamet gününün isimlerinden biri.**
102. **Tekâsür** 8 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Çokluk yarışı, mal ve evlat çoğaltma yarışı. Nüfus çokluğu, servet ve şerefle övünme.**
103. **Asr** 3 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Hapsetmek, menetmek; vergi vermek; sıkıp suyunu çıkarmak; Dehr, mutlak zaman, özellikle içinde bulunulan zaman, karn yani seksen veya senelik zaman dilimi, gündüz, gece, sabah, akşam, ikindi vakti.**
104. **Hümeze** 9 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Birini arkasından çekiştirmek, onunla alay etmek, kırmak ve incitmek, birini arkasından çekiştiren, kötülleyen, kaş ve göz işretleriyle alay edip küçümseyen. Başkalarını arkadan çekiştirip kötüllemeyi huy edinen kimse.**
105. **Fil** 5 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Fil, Kâbe'yi yıkmak isteyen Ebrehe'nin fili.**

106. **Kureyş** 4 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Hz. Peygamber (a.s.)'in mensup olduğu Arap kabilesi.**
107. **Mâûn** 7 âyettir. 7. âyette sure ismi geçiyor. **Yardımlaşma, zekât; komşular arasında sıkça ödünç alınıp verilen çeşitli ev eşyası.**
108. **Kevser** 3 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Çok nimet ve çok hayır, iyilik ve hayır.**
109. **Kâfirûn** 6 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Kâfirler, inkâr edenler.**
110. **Nasr** 3 1. âyette sure ismi geçiyor. **Yardım, zafer.**
111. **Tebbet** 5 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Kurusun, yok olsun.**
112. **İhlâs** 4 âyettir. - **Samimi olmak, dine içtenlikle bağlanmak, bir şeyi, içine karışmış ve değerini düşürmüş olan başka şeylerden temizleyip arındırmak, saflaştırmak. Kulun bütün davranışları ve sözlerinde sadece Allah'ın rızasını gözetmesi anlamındaki terim.**
113. **Felak** 5 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **Sabah; yarmak.**
114. **Nâs** 6 âyettir. 1. âyette sure ismi geçiyor. **İnsanlar.**